

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 46 (5001) 23 лістапада 2018 г.

ISSN 0024-4686

16+

*Жаночы погляд
на пачатак
XX стагоддзя
стар. 5*

*Гарадскія
правакацыі для
аўтараў і крытыкаў
стар. 7*

*Неспакойнае
сэрца
Ігара Лучанка
стар. 15*

Бесклапотныя каралі

беларускай літаратуры

Спаўняецца 95 гадоў з часу заснавання «Маладняка». Менавіта 28 лістапада 1923 года ў пакойчыку рэдакцыі газеты «Чырвоная змена» сабраліся шэсць маладых пісьменнікаў і вырашылі стварыць літаратурнае аб'яднанне, у якім пачыналі шлях многія паэты, празаікі, крытыкі, драматургі, як вядомыя, так і забытыя. Самае вялікае групавое фота маладнякоўцаў было зроблена ў час I Усебеларускага з'езда гэтай суполкі, які адбыўся 25—29 лістапада 1925 г. Мы бачым 70 чалавек, каля 20 з якіх пакуль застаюцца нераспазнанымі. Але, магчыма, хто-небудзь пазнае на фота свайго дзеда ці прадзеда і не палянуецца паведаміць пра гэта ў рэдакцыю?

А пакуль што публікуем імёны тых, каго распазнаць атрымалася.

Злева направа. 1-ы рад: Язэп Сукала (ляжыць), Ліда Кукла, Пятро Сяргейчык, Янка Бобрык (ляжыць), ?;

2-і рад: Адам Бабарэка, Кузьма Чорны, Анатоль Вольны, Андрэй Александровіч, Станіслаў Шушкевіч (?), Алясь Якімовіч, Максім Лужанін, Кастусь Губарэвіч, Уладзімір Хадыка, ?, ?, Мікола Міцкевіч, Паўлюк Трус, Юрка Лявонны, ?, Сымон Хурсік, Мікола Ільінскі;

3-і рад: ?, ?, Рыгор Мурашка, Язэп Пушча, Акуліна Мялешкіна, Паўлюк Шукайла, Сігізмунд Валайціс, Міхась Чарот, Сяргей Гесэн, Уладзімір Сасюра, ?, Уладзімір Гадзінскі, Наля Маркава, Уладзімір Дубоўка, Іда Чырвань, Зінаіда Бандарына;

4-ы рад: Мікола Аляхновіч, ?, Тодар Паўлоўскі, ?, ?, Пятро Глебка, Ізраіль Плаўнік, Раман Семашкевіч, Наталля Вішнеўская, Язэп Мазуркевіч, Яўгенія Пфляўмбаўм, Алясь Дземідовіч, ?, Мікола Каспяровіч, Юрка Гаўрук, ?;

5-ы рад: Язэп Падабед, Сяргей Фамін, ?, Міхась Лынькоў, Янка Відук (Скрыган), Ілары Барашка, ?, Віктар Казлоўскі, Алясь Дудар (?), Уладзімір Паскрэбка, ?, ?, Алясь Гурло, ?, ?.

Мяркуючы па захаваных анкетах, у з'ездзе ўдзельнічалі, але на фота не апазнаны наступныя асобы:

Якуб Акуліч, Апанас Атава (Канановіч), Язэп Варпаховіч, Аўгені Гадзеўскі, Мікола Гаеўскі, Міхась Ганчарык, Макар Грашчанка, Мікола Дубовік, Майк Іагансен (украінскі паэт), Ахрэм Катановіч, Пётра Крывіцкі, Мікола Мурашка, Уладзімір Мурашка, Алясь Самахвалаў, Янка Чалядзінскі, Хведар Чарнаўсаў, Нестар Чубакоў, Алясь Шчарбакоў, Пракоп Шчарбінскі, Сцяпан Ярмак.

Удзельнічалі, але на фота не трапілі: Алясь Сянкевіч, Лазар Каплан, Тодар Кляшторны, Кандрат Крапіва.

Віктар ЖЫБУЛЬ, вядучы навуковы супрацоўнік Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва

Акіцэнты тыдня:

краіна

Візіт. Прэзідэнты Беларусі і Азербайджана Аляксандр Лукашэнка і Ільхам Аліеў па выніках перагавораў у Мінску прынялі сумесную заяву. Кіраўнікі дзяржаў перакананы, што далейшае ўмацаванне дружбы і любных адносін і ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва паміж Беларуссю і Азербайджанам адпавядае карэнным інтарэсам народаў абедзвюх краін, паведаміла БелТА. «Бакі будуць усімі сіламі садзейнічаць захаванню духоўнай і культурнай блізкасці народаў дзвюх краін, паглыбляць ўзаемадзейнасць у навуковай, адукацыйнай і культурнай галінах, у сферах высокіх тэхналогій, аховы здароўя, турызму», — гаворыцца ў сумеснай заяве прэзідэнтаў.

Юбілей. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў калектыў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі з 90-годдзем арганізацыі. «З'яўляючыся стратэгічна важным аб'ектам, Акадэмія навук адыгрывае ключавую ролю ў развіцці краіны, росце айчынай эканомікі і ўмацаванні нацыянальнай бяспекі, — гаворыцца ў віншаванні. — Перакананы, што прафесіяналізм, глыбокія веды вучоных акадэміі, іх імкненне да новых адкрыццяў заўсёды будуць накіраваны на вырашэнне найважнейшых для ўмацавання незалежнасці краіны задач».

Ёўрабачанне. Кіраўнік дзяржавы сустрэўся ў Палацы Незалежнасці з удзельнікамі дзіцячага «Ёўрабачання». Спартсменства гэтымі днямі праходзіць у нашай краіне. Прэзідэнт падкрэсліў, што Беларусь вызначаецца сумленнасцю і справядлівасцю. «Таму тут перамагаюць толькі наймацнейшыя», — адзначыў Аляксандр Лукашэнка. Ад удзельнікаў членаў дэлегацыі і арганізатараў дзіцячага конкурсу кіраўніку дзяржавы ўручылі падарунак — сімвалічны аналаг галоўнага прызга конкурсу. Гэта мікрафон з празрыстага шкла з каляровымі лініямі ўнутры верхняй часткі, якія сімвалізуюць патокі гуку. Пасля сумеснага фатаграфавання з беларускім лідарам дзеямі ўручылі прэзідэнцкі падарунак — прысмакі і кнігі пра Беларусь.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў Патрыярха Маскоўскага і ўсяе Русі Кірыла з днём нараджэння: «Усе свае намаганні вы накіроўваеце на ўмацаванне ўзаема-разумення і згоды ў праваслаўным свеце, зацвярджаючы ў душы чалавека хрысціянскія каштоўнасці дабра, міласэрнасці і справядлівасці». Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што ў Беларусі шануюць дружальную падтрымку і пастырскі клопат Патрыярха Кірыла. «Упэўнены, што ваша самааддана дзейнасць і ў далейшым будзе спрыяць умацаванню адзінства народаў нашых краін», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

Адкрыццё. Вучоныя-літаратуразнаўцы Беларусі і Расіі знайшлі раней невядомы верш Максіма Багдановіча. Як пазначыла намеснік дырэктара Інстытута сусветнай літаратуры Расійскай акадэміі навук Дар'я Маскоўская, Пастаянны камітэт Саюзнай дзяржавы з нагоды 150-годдзя з дня нараджэння Максіма Горкага ініцыяваў паўторна і больш грунтоўна вывучыць стасункі пісьменніка з сям'ёй Багдановічаў. Зусім выпадкова быў знойдзены шчытак з вершамі беларускага паэта. Шчытак датаваны самім Максімам Багдановічам 1913—1914 гадамі, калі малады паэт жыў у Яраслаўлі і вучыўся ў Дзіямідаўскім ліцэі. Адзін з вершаў, напісаны на рускай мове, аказаўся невядомым.

Рыхтуецца. «Славянскі базар у Віцебску» ў 2019 годзе пройдзе з 11 па 15 ліпеня. Дадатковыя мерапрыемствы, арганізаваныя ў межах форуму, запланаваны на 9, 10 і 16, 17 ліпеня. Падрыхтоўка да новага міжнароднага фестывалю мастацтваў ужо распачата. Фарміруецца праграма асноўных і дадатковых мерапрыемстваў, а ў снежні стартуюць рэспубліканскія адборы на музычныя конкурсы «Славянскага базару».

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

Супрацоўніцтва

КНІЖНЫ МОСТ: ЗША — БЕЛАРУСЬ

Краінай — ганаровым госцем XXVI Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу ў 2019 годзе будуць Злучаныя Штаты Амерыкі. Кніжнае свята ў сталіцы нашай краіны пройдзе з 6 па 10 лютага.

Пра тое, з якімі навінкамі прыедуць амерыканскія кніжнікі, пісьменнікі на выстаўку, ішла размова падчас сустрэчы міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандра Карлюкевіча і Паверанага ў справах Злучаных Штатаў Амерыкі ў Рэспубліцы Беларусь спадарыні Джэніфер Мур. Былі абмеркаваны фармат амерыканскага стэнда, удзел пісьменнікаў ЗША ў выстаўцы і Міжнародным сімпозіуме літаратараў «Пісьменнік і час». Аляксандр Карлюкевіч расказаў пра гісторыю беларуска-амерыкан-

скіх літаратурных стасункаў, назваў найболей знакавыя кнігі амерыканскіх паэтаў і празаікаў, якія ў апошнія дзесяцігоддзі выйшлі ў Мінску па-беларуску. З зусім нядаўніх навінак — зборнікі паэзіі Эдгара По, Эмілі Дзікінсан з серыі «Паэты планеты» Выдаўца Зміцера Коласа. У выдавецтве «Вышэйшая школа» рыхтуецца да выдання кніга, прысвечаная пісьменнікам ЗША розных часін. У «Мастацкай літаратуры» выйдзе «Лісце травы» Уолта Уйтмена ў перакладзе Янкі Сіпакова. Задуманы і іншыя выдавецкія праекты. Несумненна, чарговая кніжная выстаўка кірмаш у лютым 2019 года будзе адметная.

Сяргей ШЫЧКО

Выстаўка

Як нараджаўся новы свет?

Распавядаюць паштоўкі часоў Першай сусветнай

Зіх зместам можна пазнаёміцца дзякуючы фотаальбому «Беларусь. 1914—1918. Вайна і мір», які з'явіўся праз руплівую працу калекцыянера, лаўрэата Прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» Уладзіміра Ліхадзедава. Прэзентацыя выдання адбылася ў Нацыянальным гістарычным музеі нашай краіны ў межах выстаўкі «1918. Нараджэнне новага свету».

Фотаальбом «Беларусь. 1914—1918. Вайна і мір» (Выдавецкі дом «Звязда») стаў чарговым выданнем у аўтарскай серыі У. Ліхадзедава «У пошуках страчанага», які адкрываў нашым суайчыннікам мінуўшчыну ў адбітках часу праз СМІ. Гэтымі днямі, калі ўвесь свет згадвае Першую сусветную як глабальную трагедыю народаў Еўропы, Беларусь можа ўдакладніць веды пра яе праз свой боль. Паштоўкі з калекцыі У. Ліхадзедава, прадстаўленыя на выстаўцы, выразна гавораць пра каштоўнасць міру ў любы час. І іншыя экспанаты ды рэдкія артэфакты падмацоўваюць беларускае ўспрыманне вайны і міру: сведкі рэальнай гісторыі, яны дапамагаюць зразумець людзей, што жылі ў той час, якія ў вихуры складаных падзей рабілі справы, прымалі рашэнні,

скіраваныя ў будучыню, бралі на сябе адказнасць за іншых, вызначалі лёс дзяржаў.

Беларуская памяць пра Першую сусветную ўзмацняецца і разуменнем таго, як яна паўплывала на лёс народа, да якіх вынікаў прывяла, на доўгі час падзяліўшы тэрыторыю Беларусі, ды ўзмацніўшы адчуванне роднага, таго, што павінна быць злучана прыналежнасцю да сваёй зямлі і замацавана асобным дзяржаўным утварэннем. За гэта змагаліся нашы продкі далей, прайшоўшы і праз наступныя ваенныя выпрабаванні.

Асэнсавачь увесь мінулы стагадовы шлях прапануе выстаўка, якую наведалі дзяржаўныя асобы: першы намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Максім Рыжанкоў, міністр інфармацыі

Аляксандр Карлюкевіч, міністр культуры Юрый Бондар, старшыня парламенцкай камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу доктар гістарычных навук Ігар Марзалюк. Выстаўка прыцягнула ўвагу не толькі спецыялістаў, зацікаўленых гісторыяй — навукоўцаў, пісьменнікаў, краязнаўцаў, але і шырокія колы грамадства.

Марыя АСПЕНКА

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

СЛУЦКІЯ КАРАНІ «НОВАЙ ЗЯМЛІ»

З нагоды 95-годдзя з часу выхаду ў свет паэмы Яуба Коласа «Новая зямля» ў Слуцкай цэнтральнай раённай бібліятэцы прайшла творчая імпрэза з удзелам пісьменнікаў і адкрылася выстаўка «Зямля — аснова ўсёй Айчыны». Гэтай падзеі садзейнічаў Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа.

Некаторыя даследчыкі творчасці Песняра лічаць, што напаміны пра Слуцчыну ў «Новай зямлі» з'явіліся менавіта пад уражаннемі паэта, які наведаў гэты край яшчэ да кастрычніка 1917 года. Вядома і тое, што ў пачатку 1920-х гадоў Якуб Колас тут быў. Больш за тое, захавалася частка гімназіі, дзе паэт выкладаў родную мову на курсах па падрыхтоўцы настаўнікаў для школ на беларускай мове.

Міхась Пазнякоў, Алесь Марціновіч, Анатоль Бутэвіч, Алена Стэльмах падзялілі радасць ад творчасці Якуба Коласа са

случанамі. Згадалі, з якім інтарэсам настаўнікі слухалі паэта, які першы раз чытаў «Новую зямлю».

Паэма «Новая зямля» гучала на слускай зямлі і гэтым разам. Праз 95 гадоў яна, здаецца, набыла яшчэ больш мастацкіх фарбаў. Увесь тагачасны побыт, сялянская закваска, вязковыя вентыкі сталі асновай нацыянальнай духоўнасці. Пра гэта гаварылі і сучасныя пісьменнікі, падкрэсліваючы той факт, што своеасаблівы наказ шанавачь малую радзіму даў амаль стагоддзе таму Якуб Колас, бласлаўляючы ў свет «Новую зямлю».

На выстаўцы «Зямля — аснова ўсёй Айчыны» ў бібліятэцы можна ўбачыць больш як 90 акаварэльных ілюстрацый да «Новай зямлі», зробленых Васілём Шаранговічам. Свае ўнікальныя экспанаты прадставіў і Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа.

Марыя ЛПЕНЬ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

23 лістапада — на творчую імпрэзу «Закружыць нас паэзія заваяе» у публічную бібліятэку № 5 (14.00).

26 лістапада — на творчы конкурс чытальнікаў паэзіі сярод пракурорскіх работнікаў у Маладзёжны тэатр (16.00).

26 лістапада — на монаспектакль Зінаіды Феакіставай-Каладзяжнай «Ягдны хутар», прысвечаны Году малой радзімы і юбілею Яўгеніі Янішчыц, у літаратурны тэатр «Слова» пры канцэртнай зале на вул. Карла Маркса, 40 (19.00).

27 лістапада — у студыю мастацкага чытання «Вобраз» пры СШ № 168 (10.00).

27 лістапада — у Школу юнага паэта пры Мінскім гарадскім аддзяленні СПБ (каб. 309) (14.00).

28 лістапада — на сустрэчу пісьменнікаў з турэцкімі сябрамі (вул. Крапоткіна, 89) (13.00).

28 лістапада — на спектакль «У палоне музыкі душы» па вершах Лізаветы Палеес у Мінскім гарадскім тэатр паэзіі пры Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Я. Купалы (18.00).

30 лістапада — на пасяджэнне літаратурнага аб'яднання «Пламя» (17.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

27 лістапада — на літаратурную імпрэзу «Калі душа бачыць сны» з удзелам сяброў СПБ у цэнтральную гарадскую бібліятэку імя А. С. Пушкіна (17.00).

29 лістапада — на пасяджэнне літаратурнага клуба «Адкрыццё» ў Цэнтральную гарадскую бібліятэку імя А. С. Пушкіна (17.00).

30 лістапада — на пасяджэнне літаратурнага клуба «Пінчукі» ў Пінскую раённую бібліятэку імя Я. Янішчыц (17.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

29 лістапада — на сустрэчу з Галінай і Сяргеем Трафімавымі «Па старонках новых кніг» у СШ № 3 г. Гомеля (12.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

27 лістапада — на тэматычнае пасяджэнне літаратурна-музычнага салона па творчасці рускага паэта Фёдора Цютчова з удзелам Міколы Леўчанкі ў Быхаўскім цэнтры культуры, народнай творчасці і рамёстваў (16.00).

28 лістапада — на літаратурна-музычную вечарыну «Маіх радкоў няма без Беларусі» з нагоды 70-годдзя з дня нараджэння Яўгеніі Янішчыц з удзелам Міколы Леўчанкі ў СШ № 3 г. Быхава (14.00).

30 лістапада — на літаратурную вечарыну «Маленькай радзімы святло» ў Цёмналескую бібліятэку-філіял (Музейны пакой Ніны Кавалёвай) у в. Цёмны Лес Дрыбінскага раёна (16.00).

Фэст

Наш дзень: танец

Калектывы з усяго свету сабраў конкурс XXXI Міжнароднага фестывалю сучаснай харэаграфіі IFMC

Сёлета фестываль, месцам правядзення якога з'яўляецца Віцебск, пачаў знаёміць з міжнароднымі ўдзельнікамі ўсё ж са сталіцы: на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета «Уверцоры Расіні» прадставіў італьянскі калектыв *Spellbound contemporary ballet*. Пастаноўка з'явілася ў выніку перамогі на нацыянальным конкурсе, арганізаваным Міністэрствам культуры Італіі да 150-годдзя Расіні, і праз пластыку распаўядае пра жыццё і творчасць вялікага кампазітара, музыका якога гучыць сёння па ўсім свеце. Госці з Італіі яшчэ наведалі Гомель, перш чым завітаць у Віцебск, — пад заслону самога фестывалю.

Да адкрыцця фестывалю ў горадзе над Дзвіной прымеркавалі паказ спектакля без слоў «Калігула», створаны паводле аповесці Альбера Камю Маскоўскім губерньскім тэатрам пад кіраўніцтвам Сяргея Бязрукава. Але геаграфія ўдзельнікаў фэсту даволі шырокая: на сцэне канцэртнай залы «Віцебск» яшчэ выступіць *Joshua Montan Company* са Швейцарыі з перформансам «Маленькая радасць».

Галоўнай радасцю для прыхільнікаў гэтага фестывалю сёлета з'яўляецца конкурс сучаснай харэаграфіі. Заяўкі на ўдзел

паступілі з 63 краін, нават з далёкіх Кітая і Кубы. У творчым саборніцтве возьмуць удзел 36 калектываў і ўсяго 64 пастаноўкі, якія будзе ацэньваць міжнароднае журы ў закрытым туры. Гледачы ўбачаць лепшае падчас трэцяга, фінальнага, туру, які пройдзе 24 лістапада на сцэне канцэртнай залы «Віцебск». Змагацца ёсць за што: памер Гран-пры складае 5700 долараў ЗША, першая прэмія — 3500, другая і трэцяя — 2300 і 1200. Але ёсць і дадатковыя адзнакі: спецыяльныя прэміі «За сэнсавае напauненне танца», «Постскрыптум» і прэмія імя Яўгена Панфілава (найлепшаму харэографу, на думку журы).

Гэты фестываль дазваляе пазнаёміцца з тэндэнцыямі ў сучаснай харэаграфіі, таму сёлета ёсць магчымасць паглядзець адметныя пастаноўкі гасцей: балет «Прыгажуня, якая спіць» ад тэатра «Кіеў мадэрн-балет», перформанс «Паветра» ў пастаноўцы беларускай танцоркі і харэографа Вольгі Лабоўкінай і тры спектаклі ад пермскага тэатра «Балет Яўгена Панфілава» — «Паноптыкум», спектакль-трыб'ют «Зорка 62090» на музыку Віктара Цоя, але і ўсходні адказ італьянцам, балет-сцюіту *Tolstoy* паводле твораў класічнага пісьменніка.

Марыя АСПЕНКА

Конкурс

ЗАСНАВАНА НА РЕАЛЬНЫХ ПАДЗЕЯХ...

Нявыдуманая гісторыя мабільнага кіно: стартаваў восьмы сезон міжнароднага фестывалю *velcomSmartfilm*. Тэма сёлетняга — «Заснавана на рэальных падзеях». Паўдзельнічаць у ім можа кожны: для гэтага дастаткова зняць на смартфон відэаролік хронаметражом не больш ад 10 хвілін і даслаць заяўку. Сюжэт мае быць які заўгодна: ад побытавых штотдзённых тэм і перажыванняў да глабальных гістарычных падзей. Жанр — альбо мастацкі, альбо дакументальны. Фестываль ладзіцца кампаніяй *velcom* пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.

Дзякуючы міжнароднаму статусу фестывалю праз конкурсныя фільмы можна будзе ўбачыць жыццё ў розных кутках свету. Так, летась на конкурс прыйшлі ролікі з пяцідзясяці адной краіны.

Але прыярытэтам застаецца падтрымка нацыянальнага кінематографа, таму пры вызначэнні пераможцы ва ўсіх намінацыях (Гран-пры, першай, другой і трэцяй прэміі фестывалю) перавага будзе за беларускімі работамі, як адзначыла начальнік упраўлення маркетынговых камунікацый кампаніі *velcom* Алена Бычкоўская. Акрамя падарункаў удзельнікам фестывалю, сёлета прадугледжана спецыяльная намінацыя для СМІ: аўтар лепшай серыі матэрыялаў па асвятленні кампаніі таксама атрымае ўзнагароду.

У склад прафесійнага журы ўвойдуць вядомыя кіназнаўцы, кінакрытыкі, прадзюсары, журналісты, многія з якіх бралі ўдзел у Нацыянальным конкурсе міжнароднага кінафестывалю «Лістапад».

«Праўда неверагоднейшая за вымысел, бо не абавязаная трымацца ў рамках

магчымага. Вымысел — абавязаны», — калісьці заўважыў Марк Твен. Гісторыі, якія падкідае само жыццё, найцікавейшыя. Варта толькі ўбачыць іх альбо перажыць. І — зафіксаваць на камеру смартфона падзеі такімі, якія яны ёсць, якімі іх бачыш. Каб тое новае, што ты даведаўся (пра людзей, адносіны, з'явы, альбо — нейкі ўнікальны досвед) стала агульным набыткам.

Вынікі будуць падводзіць 31 студзеня 2019 года. Прыём заявак ужо ідзе і павінен скончыцца 29 снежня. Фільмы, што ўвойдуць у шорт-ліст фестывалю, а таксама некаторыя з фільмаў — пераможцаў мінулых гадоў будуць даступныя для прагляду ў спецыяльным раздзеле лічбавага тэлебачання VOKA.

Яна БУДОВІЧ

Памяць

БЫВАЙ, ІРЫНА ЛЬВОЎНА

Здаецца, зусім нядаўна мы адзначалі 65-гадовы юбілей вядомага літаратурнага крытыка, перакладчыка, рэдактара, празаіка Ірыны Львоўны Качаткавай. І вось сумная вестка: завяршыўся яе жыццёвы шлях. Мы ведалі, што яна працягла час цяжка хварэе, мужа змагаецца за жыццё, якое яна так любіла і ў яким шчасліва сябе пачувала, бо была чулым, добрым, працавітым чалавекам, прафесіяналам з вялікай літары.

Яе пераклады твораў пісьменнікаў Туркменістана, Таджыкістана, Кыргызстана, Расіі — узор перакладчыцкай школы, іх ахвотна друкавалі газета «ЛіМ», часопісы «Нёман», «Полымя», «Белая Вежа».

За сваю працу Ірына Качаткава была адзначана граматай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь, ганаровым знакам Саюза пісьменнікаў Таджыкістана. Творчы набытак яе перакладаў — ажно дваццаць кніг. Таленавіта спрабавала сілы і ў прозе, шукала свой стыль — спалучэнне рэалізму і сімвалізму, фантастыкі. На жаль, шмат якія задумы, творчыя планы не спраўдзіліся.

У памяці застаецца прыгожая жанчына, мудры суразмоўца і надзейны сябра, з якім добра было ісці па жыцці.

Прэзідыум Саюза пісьменнікаў Беларусі

23 лістапада 60 гадоў адзначае Ірына Карнаухава, пісьменніца.

23 лістапада — 100 гадоў з дня нараджэння Барыса Іофе (1918—1943), літаратуразнаўца.

23 лістапада 70 гадоў святкуе Дзіяна Вымаркава, майстар дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва.

24 лістапада — 105 гадоў з дня нараджэння Вісарыёна Гарбука (1913—1986), празаіка, заслужанага работніка культуры БССР.

25 лістапада — 110 гадоў з дня нараджэння Анатоля Волкава (1908—1985), графіка, жывапісца.

25 лістапада 60-гадовы юбілей адзначае Вераніка Ермалінская, тэатразнаўца, крытык.

26 лістапада — 100 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Шахаўца (1918—1991), празаіка, паэта, перакладчыка, заслужанага работніка культуры БССР.

26 лістапада 70-годдзе святкуе Аляксандр Ціткоў, графік.

27 лістапада — 115 гадоў з дня нараджэння Піліпа Пестрака (1903—1978), паэта, празаіка, заслужанага дзеяча культуры БССР.

27 лістапада 80 гадоў адзначае Зоя Літвінава, майстар манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, жывапісец, графік, заслужаны дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

28 лістапада — 90 гадоў з дня нараджэння Анатоля Чаркасава (1928—2000), празаіка, нарысіста, перакладчыка, крытыка.

29 лістапада — 110 гадоў з дня нараджэння Яўгена Красоўскага (1908—1980), жывапісца, графіка, заслужанага работніка культуры БССР.

30 лістапада — 135 гадоў з дня нараджэння Бэра Аршанскага (1883—1945), празаіка, драматурга, літаратуразнаўца, публіцыста.

30 лістапада 90 гадоў адзначае Галіна Арлова, народная артыстка БССР.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ смуткуюць у сувязі са смерцю пісьменніцы Ірыны Львоўны КАЧАТКОВАЙ і выказваюць шчырыя спачуванні яе родным і блізкім.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» глыбока смуткуе з прычыны смерці былой супрацоўніцы пісьменніцы Ірыны Львоўны КАЧАТКОВАЙ і выказвае шчырыя спачуванні яе родным і блізкім.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці пісьменніка Яўгена Іванавіча КАРШУКОВА і выказваюць шчырыя спачуванні яго родным і блізкім.

Люстэрка тыдня:

свет

Інстытут літаратуры імя Нізамі Гянджаві Нацыянальнай акадэміі навук Азербайджана адзначыў 85-годдзе, паведамляе АЗЕРТАДЖ. На юбілейнай імпрэзе супрацоўнікам уручаны ўзнагароды, якімі яны ўганараваныя па распараджэнні Прэзідэнта Азербайджанскай Рэспублікі з нагоды юбілею ўстановы. Віцэ-прэзідэнт НАН Азербайджана, дырэктар Інстытута літаратуры, акадэмік Іса Габібейлі падкрэсліў, што за 85 гадоў інстытут ператварыўся ў цэнтр філалагічнай навукі ў краіне, яго супрацоўнікі ажыццявілі маштабныя працы ў сферы даследавання, выдання і прапаганды літаратуры. У святочнай імпрэзе ўзялі ўдзел старшыня Саюза пісьменнікаў Азербайджана, народны пісьменнік Анар, дырэктар Інстытута сусветнай літаратуры імя Максіма Горкага РАН, прафесар Вацзім Палонскі, дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі прафесар Іван Саверчанка.

Мішэль Абама выпусціла мемуары пад назвай «*Becoming*» («Станаўленне»), паведамляе БелТА са спасылкай на *EuropeNews*. Кніга ўжо паступіла ў продаж. У камюніке экс-першая лэдзі распаўядае пра свае карані і пра тое, «як маленькая дзяўчынка з беднага раёна ў Чыкага здабыла голас і знайшла ў сабе сілы для таго, каб натхняць іншых». «Я спадзяюся, што маё вандраванне натхніць чытачоў знайсці адвагу стаць тым, кім яны жадаюць стаць», — падкрэсліла жонка Барака Абама. У кнізе Мішэль Абама распаўядае ў тым ліку пра адносіны з мужам, праблемы з цяжарнасцю і пра тое, чаго ніколі не даруе прэзідэнту Дональду Трампу. Прэзідэнт ЗША, між тым, ужо пракаментываў кнігу. Ён прызнаўся, што не чытаў яе, але заявіў, што таксама ніколі не даруе сваіму папярэдніку некаторыя рэчы. Кніга «*Becoming*» перакладзеная на больш як 20 моў.

Хамуўніцкі суд Масквы скасаваў шлюб артыстаў Яўгена Петрасяна і Алены Сцепаненкі, якія пражылі разам больш за 30 гадоў. Пра гэта паведаміў ТАСС са спасылкай на адваката гумарыста Сяргея Жорына. Прычына расстання не афішэецца. Шлюбаразводны працэс пачаўся 6 жніўня і атрымаў завяршэнне толькі цяпер. Наступны этап — падзел сумеснай маёмасці, кошт якога ацэньваецца ў 1,5 млрд расійскіх рублёў.

Адзін з апошніх лістоў Віктара Цоя, якія нідзе раней не друкаваліся, выстаўляць на аўкцыён, паведаміў расійскі тэлевізійны Пятый канал са спасылкай на генеральнага дырэктара аўкцыённага дома «Літфонд» Сяргея Бурмістравы. Ліст быў напісаны за два месяцы да трагічнай гібелі лідара групы «Кіно». Гэта вялікі ліст, у якім музыкант абмяркоўвае асабістыя пытанні. На аўкцыён таксама будуць выстаўлены рэдкія фатаграфіі Цоя студэнцкага часу. Чорна-белыя здымкі прынес аднагрупнік рокера.

Амерыканскі часопіс *Time* склаў Аўрэйтынг лепшых серыялаў гэтага года. На першым радку ў спісе — брытанскі трылер «Забіваючы Еву». Фільм зняты па раманах Люка Джэнінгса. На другім месцы — амерыканскі міні-сериал «Вострыя прадметы» па раманах Гіліян Флін. У тройцы лепшых — камедыяная драма «Атланта». Сёлета на экраны выйшаў трэці сезон серыяла. На наступных радках рэйтынг размясціліся серыялы «Патрык Мелроўз» з Бенедыктам Камбербэтчам у галоўнай ролі, фантастычная камедыя «У лепшым свеце», японскае рэаліці-шоу «Дом з тэрасай: Адчыняючы новыя дзверы», амерыканская крымінальная драма «Кішчоры», італьянская драма «Мая геніяльная сяброўка» і амерыканскі псіхалагічны трылер «Вяртанне дадому» з Джуліяй Робертс. На дзясятым радку рэйтынг — амерыканская драма «Поэа».

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

БЕСКЛАПОТНЫЯ КАРАЛІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Яны былі на- жарсныя, шчы- рныя, нахабныя, б е з а п е л я ц ы й- ныя, нявыхаваныя, таленавітыя, э м а ц ы я н а л ь н а нявытрыманыя, дражлівыя.

Удзельнікі першай беларускай літаратурнай арганізацыі «Маладняк», якой у гэтым месяцы спаўняецца дзевяноста гадоў, жылі ва ўнікальны для нашай культуры час.

Гэта быў перыяд рамантычнага падману, калі міф пра тое, што беларускае слова, выказанае ў вершы, прозе, вострым артыкуле, мае амаль такую ж сілу, як чароўнае заклінанне «Абі-гу-дзя» з якой-небудзь шумера-акадскай казкі.

Гэта быў час, калі міф выглядаў больш праўдзівым і рэальным, чым сама рэчаіснасць.

Асноўная рыса «маладнякоўцаў» — іх празмерная чыста дзіцячая даверлівасць.

Дзеці, наколькі б разбэшчанымі ці непазслуханымі ні былі, — выдатны матэрыял для маніпуляцыі, іх лёгка падманваць, пераканаць у неабходным, прымусіць рабіць тое, што трэба хітраму даросламу.

«Маладнякоўцы» паверылі ў сваю значнасць і культуралагічную выключнасць, у тое, што з'яўляюцца стваральнікамі сапраўднай новай пралетарскай беларускай нацыянальнай літаратуры, што яны нумар адзін у нашым культурніцкім полі.

Ніколі яшчэ не было такога, каб гэтулькі «спрыяльных» умоў мелі беларускія пісьменнікі: ганары, свае часопісы, універсітэт, выдавецтва, выступы, рэклама ў галоўных газетах.

«Маладнякоўцы» з'яўляліся сапраўднымі зоркамі.

Партрэты многіх (Міхася Чарота, Уладзіміра Дубоўкі, Паўлюка Труса) віселі ў кабінетах і звычайных кватэрах, іх фотакарткі прадаваліся нароўні са здымкамі Дугласа Фербенкса, Адольфа Менжу, Мэры Пікфард ці Чарлі Чапліна. Падобнае нават не снілася іх папярэднікам — «нашаніўцам».

А таму не дзіва, што пакаленне «нашаніўцаў» было варта лёгкай насмешкі, іроніі, а то і адкрытага здзеку з боку «маладнякоўцаў». Вядома, як юны Алесь Дудар з пракурорскай строгасцю пісаў у лістах, каб не чыталі, не вывучалі «ўсялякіх Коласаў».

Старэйшыя літаратары па-рознаму ставілася да падобных выбрыкаў.

Той жа аўтар «Сымона-Музыкі» ў прыватных гутарках і вершах сам мог так убрыкнуць якога «маладнякоўца», што бедны хлопец яшчэ доўга не здольны быў ачوماцца. Цішка Гартны адкрыта ўшчуваў, вучыў, настаўляў, абураўся. Янка Купала адмоўчаўся, а на штовечаровых банкетах у сябе дома паіў хлопцаў добрым віном і гарэлкай.

Цікава, што востры на язык Якуб Колас сваю ж паэму пра хлопчыка Сымонку прысвяціў «беларускай моладзі» не проста так.

Тут быў педагагічны разлік.

Паэта раздражняў додэкафонна-разладжаны лямант рыфмаў і рытмаў «маладнякоўцаў», знарочыстая ламанасць радка, маякоўская лясвічнасць, эпігонска-алкагольная «ясеніншчына».

«Маладнякоўцы» былі для яго бы тыя надакучлівыя суседзі, якія кожную ноч уключаюць на поўную моц NRM, ладзяць скокі і лічаць, што пра гэта павінны ведаць усе.

Занадта шумна. Нездарма і Янка Купала, па ўспамінах Заіра Азгура, прасіў Чарота: «Не шумі, Міхась!»

Герой Якуба Коласа скрыпач Сымон падкрэслена ціхі, нясмела-далікатны.

Ідэальны герой.

Класік, прысвячаючы паэму наравістай нахабнай моладзі, як бы кажа: «Вось, да якога ідэалу трэба імкнуцца сапраўднаму паэту! За вашай жалезабетоннай рыторыкай вы згубіце саму паэзію і самі знікніце як паэты! Мастацтва нараджаецца ў цішыні!»

Але «маладнякоўцы» не любілі бязгучча.

Нават героі самага ціхага і засяроджанага з «маладнякоўцаў» Кузьмы Чорнага выбіраліся напрыканцы апавяданняў са сваіх цёмных, адзіночых, закінутых пакояў туды, на вуліцу, дзе іграе ваенны аркестр.

У паэзіі «Маладняка» равуць трубы, б'юць барабаны, пануюць клічнікі, крычаць шмагкроп'і, развага патане ў экзальтацыі, ляманце, гвалце.

Планку ў гэтым сэнсе задаў Міхась Чарот з яго праграмнымі паэмамі «Босыя на вогнішчы» і «Чырванакрылы вяшчун».

Вясёлая чыста падлеткавая прапаганда бяздумнага гвалту, калі ўсё старое трэба біць, крышыць, паліць, нязгодных знішчаць дзеля ўсталявання новага казачна-справядлівага парадку, успрымалася юнымі калегамі нават з большым імпэтам і радасцю, чым маім пакаленнем чарговя часткі «Жахаў на вуліцы Вязяў» альбо «Пілы».

Цішка Гартны адкрыта пісаў, што Міхась Чарот у асобе «Босых» выводзіць не праўдзівы пралетарыят, а звычайных бандытаў, крымінальнікаў, альбо, калі браць маштабна, варвараў, здатных адно руйнаваць, а не ствараць (аўтар «Сокаў цаліны» мо нават і не здагадаўся, наколькі меў рацыю).

У абарону выступіў не хто іншы, як рэдактар «Савецкай Беларусі», блізкі сябар Аляксандра Чарвякова, свой чалавек у беларускім урадзе, Міхал Гурын-Маразоўскі. Ён публічна высмеяў страхі Гартнага і зазначыў, што шановны крытык не зразумеў сутнасці «Босых на вогнішчы».

Акрамя гучных рытмаў, напорліва-дэцыбельнай музычнасці, «Маладняк» любіць імклівы рух.

Творчасць «маладнякоўцаў» тоесная тагачаснаму савецкаму кінематографу, дзе напорлівы мантаж, шалёны тэмп, востры, прыгодніцкі сюжэт, шокавыя эфекты больш важныя за нейкую там унутраную лагіку.

Падлеткі з рамана Андрэя Александровіча, Алеся Дудара і Анатоля Вольнага «Ваўчаняты» здзяйсняюць бясконцыя напады і тэракты на польскае войска.

Пытаньне аб неабходнасці ведаць свой край у нашы дні чырвоным пылаючым макам расьцьвітала ў грудзях моладзі. Сёння спакойна можна стаяць ля машыны, слухаць яе бязьменна-рытмічную песню, можна спакойна кіраваць рухавіком дынамо.

А трэба, яшчэ і як трэба, каб нашу маладую Беларусь спавівала гэта бязьменна-рытмічная песня, песня халоднай сталі, машыны.

Шырокім размахам павінна плыць гэтая песня, цаглінка за цаглінка ў фундамент моцнай будыніны—новага жыцця Беларусі

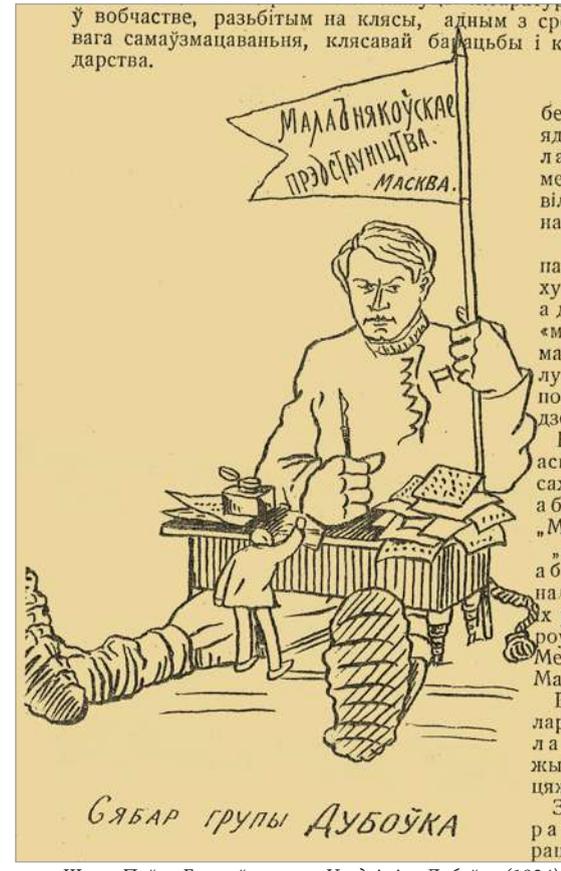
Урывак з фантастычнага апавядання Андрэя Александровіча «Палёт у мінулае». Мастак Павел Гуткоўскі. (Часопіс «Маладняк», 1924, № 5).

У лірыцы таго ж Александровіча герой гатовы з нажом кіннуцца на сонца.

Вясковая раница Язэпа Пушчы напоўнена бясконцым карагодным рухам кароў і быкоў, і ўжо не гэтыя жывёлы, а яна самазабыцтва рыкае (з большай экспрэсіяй, чым вядомы леў з застаўкі «Метра-Голдвін-Маер»).

У Міхася Зарэцкага маньякі і маньячкі падпарадкаваны страшнай харэаграфіі смерці. Яны рэжуць нажамі, кідаюцца пад цяжкія, даводзяць сябе ды іншых да самагубства.

Літаратура «Маладняка» са старазапаветнай апантанасцю паказвае, як сыны забіваюць бацькоў, маці адракаюцца ад родных дзяцей, фабрычныя машыны ад-

Шарж Паўла Гуткоўскага на Уладзіміра Дубоўку (1924). (Часопіс «Маладняк», 1924, № 5).

разаюць рукі рабочым і «радасна» пры гэтым «раго-цуюць».

Чытаеш усё гэта і адчуваеш: падобныя бруталнасці маюць не большую рэалістычную аснову, чым страшылікі, якія дзеці расказваюць адзін аднаму ў лагеры. У аснове ж творчасць «маладнякоўцаў» ахутана нейкай унутранай лагодай і радасцю, з бясспрэчнай верай у тое, што неўзабаве, яшчэ крыху, але наступіць абсалютны рай.

Так, асноўнае адрозненне «маладнякоўцаў» ад, скажам, «узвышаўцаў» (што пасталелі і аддзяліліся ў 1926 годзе) і тым больш ад моладзі часоў хрушчоўскай адлігі — у безумоўнай шчырасці. Яны і сапраўды верылі ў тое, што пісалі. Без аніякіх дуляў у кішэні.

Калі Міхась Чарот складаў паэму «Ленін», дык тут не было не ценю кан'юнктуры, якая завалодала партыйнай паэзіяй 60-х. Тут не было таксама і прыхаванай іроніі ці злосмеху, што прысутнічалі ў вершах, паэмах і артыкулах «узвышаўцаў», якія глядзяць на тую рэчаіснасць, дзе вымушаны былі жыць без ружовых акулараў.

Кім «маладнякоўцы» ніколі не былі, дык гэта цынікам.

Яны верылі партыі, любілі яе, слепа ішлі за ёй. Наўрад ці у гісторыі беларускай літаратуры вы знойдзеце такі давер да нашай улады.

Здэклівы постмадэрн 90-х — гэта родны брат камсамольскага ілжывага пафасу 60—70-х. «Маладнякоўцы» ж менавіта гэтай сваёй шчырасцю, ахвярнасцю (бо ніхто з іх, сапугнасці, не ўбярорся ў 30-я) цяпер асабіста мне вельмі блізкія. Іх даверлівая безабароннасць кранае.

У далейшым маральна ці фізічна закатавання і запалохання беларускія творцы не маглі сабе дазволіць такой жа адкрытасці, вясёлага нахабства і маладцаватасці, якая была ўласціва прадстаўнікам аб'яднання «Маладняк».

Так, многае з напісанага «маладнякоўцамі» можа раздражняць, выклікаць усмешку. Напрыклад, Рыгор Бярозкін ці Міхась Стральцоў іх эстэтыку не прымалі, але гэтая катэгорычнасць, лічу, хутчэй за ўсё мае прычыны не столькі эстэтычныя, колькі псіхалагічныя, бо ні Бярозкін, ні Стральцоў не маглі сабе дазволіць таго, што было ў бесклапотна-наіўных Чарота, Дудара, Вольнага. Тыя хлопцы пісалі свае тэксты і былі абсалютна ўпэўненыя, што яны тут сапраўдныя гаспадары, праўдзівыя каралі айчыннай літаратуры.

Ніколі больш у нашай гісторыі беларускія пісьменнікі не дазвалялі сабе падобнага адчування.

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК
Фота прадстаўлена Беларускім дзяржаўным архівам-музеем літаратуры і мастацтва

Праз вясновыя хмаркі

Жаночы погляд на пачатак ХХ стагоддзя

Леаніла Чарняўская-Гарэцкая з дзецьмі. Масква. 1924 г.

Сёлета адзначаецца юбілей не толькі Максіма Гарэцкага, але і Леанілы Чарняўскай (Гарэцкай), якая была равесніцай свайго мужа і нарадзілася 16 лістапада 1893 года. Менавіта яна была прататыпам настаўніцы Ірыны Сакавічанкі з аповесці «Дзве душы», вобраз якой створаны пісьменнікам з вялікай чуласцю і замілаваннем.

проблематызуецца: гераіня адчувае сябе няўтульна, яна вымушана слухацца старэйшых, яе патрэбы і жаданні ігнаруюцца, вельмі часта яна паўстае стомленай, разгубленай, засмучанай, бездапаможнай. Нярэдка абмалёўваюцца сітуацыі, некамафортныя для дзяўчыны: калі яна вымушана падпарадкавацца волі мужчын або старэйшых сваякоў (прымусова выпіўка з непрыемнымі наступствамі, абдымкі непрывабнага мужчыны, згода на нежаданыя шлюб).

Акцэнтаванне залежнасці, несамастойнасці жанчыны ў патрыярхальным грамадстве было ўвогуле характэрным для

Так, Леаніла Чарняўская зусім не ідэалізавала дзяўчынку-няньку. У яе творах абавязак даглядаць малодшых дзяцей — не нагода для радасці, а адна з першых непрыемнасцяў у жыцці дзяўчынкі, як правіла, не вядомая хлапчукам. У апавяданні «Нянька» абавязак забяўляць малодшага брата — «пакута для Параскі такі і немалая. На дварэ вясна. Хоць яшчэ толькі пачатак вясны, але сонейка вясёлае, неба сіняе, ветрык ласкавы. <...> Не бачыш, не чуеш ласкі веснавога сонейка, павеву ветрыка, седзячы ў хаце. А з малым — куды пацягнуешся? Доўга з ім не выстаіш, а ў гразь не пасадзіш».

Дзяўчынка хутка пачынае разумець, што дзеці — гэта адказнасць і вялікі клопат. Адсюль — усведамленне таго, што дзеці могуць быць праблемай. У апавяданні «Бяздзетуха» аўтар паказвае, як ставяцца да гэтага «клопату» вясковыя жанчыны.

Паводле гэтага твора, нежаданне мець дзяцей тлумачыцца шэрагам прычын:

— няўпэўненасць жанчыны ў дабрабыце сям'і. «Падумаю, падумаю: што, калі і я ў матку сваю ўдалася, — пачну па двое дзяцей штогод вадзіць — згнію ў беднасці. Што баюся дзяцей дык і сказаць не магу», — прызнаецца бяздзетная сялянка Арына і расказвае замову, якая дапамагае пазбавіцца дзяцей.

— страх перад цяжкасцямі, якія чакаюць маладую маці: «Тры гады толькі маладушка замужам, а ўжо двое дзяцей мае і трэцім ходзіць. Памятае Аўгінька яе вяселле. Як ягада чырвоная тая была тады. А цяпер схудзела, счарнела, састарэла без пары. Гняўлівая стала, як кабыла наравістая, што зубамі так і хапае».

Леаніла Чарняўская скончыла Марыінскае вышэйшае вучылішча ў Вільні, у 18 гадоў ужо працавала настаўніцай пачатковай школы ў сяле Залессе на Дзісеншчыне. У 1919 годзе — у 26 гадоў — Леаніла Чарняўская пабралася шлюбам з Максімам Гарэцкім.

У 1919—1921-х гадах пабачылі свет тры чытанкі для дзяцей, падрыхтаваныя Леанілай Чарняўскай. Другая палова 1920-х — пачатак 1930-х гадоў — час плённай літаратурнай дзейнасці. Леаніла Чарняўская шмат перакладае (бо працуе перакладчыцай у Белдзяржвыдавстве), піша апавяданні для дзяцей (бо ў 1929—1932 гг. супрацоўнічае з часопісам «Іскры Ільча») і, галоўнае, стварае ўнікальную прозу, дзе адлюстраваны жаночы досвед сялянкі-беларускай пачатку ХХ стагоддзя.

Першае апавяданне Л. Чарняўскай «Бяздзетуха» датуецца 1926 годам. На час напісання аўтарка мела 33 гады і на працягу найбліжэйшых сямі гадоў у друку з'явілася 16 яе апавяданняў.

Творы Леанілы Чарняўскай былі напісаны ў той час, калі асноўнай тэндэнцыяй савецкай культуры быў аптымістычны погляд у будучыню і адначасова крытычнае стаўленне да традыцыйнага сялянскага ладу жыцця. Калі справа датычылася выяўлення звывлага вясковага свету, пісьменніца магла быць нашмат больш шчыра, чым, напрыклад, Максім Гарэцкі, які пісаў пра рэвалюцыйны падзеі ў Вільні. Дзякуючы смеламу падыходу пісьменніцы да выяўлення думак і пачуццяў сваіх гераінь, мы можам уявіць тагачасную дзяўчыну-сялянку, зразумець яе праблемы, страхі, мары і спадзяванні.

У творах Леанілы Чарняўскай жаночае жыццё ў патрыярхальным грамадстве, як правіла,

Леаніла Гарэцкая з дачкой Галінай.

беларускай літаратуры пачатку ХХ ст. Але паміж гераінямі пісьменнікаў-мужчын і Л. Чарняўскай ёсць вялікая розніца. Калі мужчына піша пра жанчыну як пра Іншага (звяртаецца да міфаў, гендарных стэрэатыпаў, літаратурных мадэляў), то жанчына нашмат часцей піша пра жанчыну як пра сябе: адлюстроўвае ўласны досвед, шырэй — досвед прадстаўніц канкрэтнай сацыяльнай ці нацыянальнай групы, што ёсць істотнай асаблівасцю, бо жаночыя вобразы ў жаночай прозе, як правіла, нашмат рэалістычныя і інфарматыўныя ў параўнанні з вобразамі, створанымі мужчынамі.

Найбольш адметна ў творчасці Леанілы Чарняўскай раскрыта тэма «Жанчыны і дзіця». Тут аўтарка была шчыра, неспасрэдна і не баялася абвергнуць стэрэатыпы жаночасці, якія на працягу стагоддзяў трансляваліся і замацоўваліся праз мастацкія тэксты.

— непрыязнае стаўленне да мужа. Менавіта ў такую сітуацыю трапляе Аўгінька, галоўная гераіня апавядання. Яна не хоча нараджаць дзіця ад нялюблага і «чаруе», каб не мець дзяцей.

Калі ў мужчынскай прозе нелюбоў да дзяцей, як правіла, з'яўляецца адной з характарыстык адмоўнай гераіні, то Леаніла Чарняўская паказвае, што далёка не ў кожнай жыццёвай сітуацыі мацярынства — радасць для жанчыны.

«Вясновыя хмаркі» — яшчэ адно апавяданне, у якім пісьменніца, па сутнасці, дэканструявала адзін са стэрэатыпных жаночых вобразаў — трагічны вобраз матулі над калыскай хворага дзіцяці. Леаніла Чарняўская апісала супярэчлівае стаўленне маладой жанчыны да хворага немаўляці, падкрэсліла, наколькі складана ў плане псіхалагічным і эмацыя-

нальным даглядаць дзіця падчас доўгай хваробы.

У апавяданнях «Нянька», «Варка» «Петручок» жанчына, якая ўжо рэалізавалася як маці, паўстае ўважлівай і клапацівай. У творах падкрэсліваюцца выхавальныя моманты: як маці рэагуе на няправільныя ўчынкi, як вучыць дзяцей быць абачлівымі, асцярожнымі, чулымі. Маці нярэдка адчувае сябе вінаватай: яна заўсёды мае багата спраў, таму не можа прысвячаць дзецям шмат увагі, часта вымушана пакідаць іх адных. Безумоўна, вялікай палёгкай для маці-прадзвінцы робіцца адкрыццё дзіцячага садка, што акцэнтуюцца ў апавяданні «Нянька».

Вырашэнне многіх жаночых праблем пісьменніца звязвала з сацыяльнымі пераўтварэннямі: з'яўленнем дзіцячых садкоў, магчымасцю атрымліваць вышэйшую адукацыю, павелічэннем працоўных месцаў для жанчын і г. д.

Найбольш адметна голас Леанілы Чарняўскай гучаў у другой палове 20-х гадоў. У пачатку 1930-х яна пісала пераважна для маленькіх чытачоў, адкрываючы простыя жыццёвыя і савецкія ісціны, і ў адрозненне ад многіх тагачасных творцаў была аўтарам надзвычай гуманістычным.

Пасля ад'езду ў Вятку ў 1932 годзе — следам за мужам, які быў высланы з Беларусі пасля арышту па сфабрыкаванай справе Саюза вызвалення Беларусі — імя Леанілы Чарняўскай дастаткова рэдка згадвалася ў друку, яна адышла ад літаратурнай дзейнасці і напісала ўсяго некалькі праязных твораў. Грамадская атмасфера была неспрыяльная для творчасці; высылка мужа і яго смерць, безумоўна, прымусілі Леанілу Чарняўскую па-іншаму паглядзець на савецкую рэчаіснасць. Разам з тым у 1960 і 1979 гг. пабачылі свет зборнікі апавяданняў Леанілы Чарняўскай, адрасаваныя дзецям, а кніга «Апавяданні», выдадзеная ў 1983 г., была адзначана ў друку рэцэнзіямі Міхася Кенькі і Святланы Хорсун.

Гэта невялікая кніжка можа стаць сапраўдным адкрыццём для аматараў айчыннай класікі і ў прыватнасці творчасці Максіма Гарэцкага. Многія творы Максіма Гарэцкага і Леанілы Чарняўскай варта чытаць разам — каб супаставіць мужчынскі і жаночы погляд на вельмі падобныя жыццёвыя сітуацыі: «Чарнічка» і «Папова батрачка», «На этапе» і «Бяздзетуха», «Ціхая плынь» і «Юльчыны ўспаміны»...

Дачка пісьменнікаў Галіна Гарэцкая, на жаль, не пакінула згадак пра тое, як Максім Гарэцкі ставіўся да творчасці сваёй жонкі, якім быў іх супольны ўдзел у літаратурным жыцці другой паловы 1920-х гадоў, што было агульнае ў «творчай кухні». Літаратурныя размовы, пароды, падказкі, вядома, мелі месца ў жыцці гэтай сямейнай пары. Нельга не згадаць і той факт, што сярод шматлікіх перакладаў Л. Чарняўскай ёсць аповесці і апавяданні безумоўных класікаў — Р. Кіплінга, Э. Сэтан-Томпсана, Ш. Костэра. Гэтыя творы дакладна абмяркоўваліся ў сям'і Гарэцкіх: на скрыжаванні тэкстаў чуюцца далёкія галасы, і можна здагадацца, удакладняць, дадумаваць...

Творы Леанілы Чарняўскай — нагода для разваг і адкрыццяў, магчымасць у новым ракурсе ўбачыць традыцыйнае сялянскае жыццё і вылучыць новыя тэндэнцыі ў тагачаснай беларускай літаратуры.

Алеся ЧАРНАВОКАЯ

СВЯТЛІНКІ ДУШЫ

Калектыўныя зборнікі заўсёды прыцягвалі ўвагу чытачоў магчымасцю пазнаёміцца з рознымі творчымі кірункамі, паэтычнымі стылямі і светапоглядамі самых розных паэтаў і празаікаў. Таму і сустрэлі з вялікай цікавасцю першы нумар літаратурнага перыядычнага выдання «Берасцейская скарбніца» (Брэст, Альтэрнатыва, 2018), што пабачыў свет напярэдадні святкавання горадам тысячагадовага юбілею. Рэдактарам-укладальнікам адмысловага альманаха стаў празаік-фантаст, гісторык па адукацыі Сяргей Белаяр. Літаратурнае выданне складаецца з сямі раздзелаў. У першым — «Жамчужныя россыпы» — вершы васямнаццаці паэтаў. Адкрываюць яго роздумы Веры Вакулы. Паэтычныя творы Васіля Баннава, Лідзіі Касачук, Віктара Рэчыца здзіўляюць чытача эмацыянальнасцю, з якой аўтары ўспрымаюць жыццё. У паэзіі Таццяны Шульгі і Ліліі Высоцкай знайшлі адлюстраванне жаночыя пачуцці — імклівыя і пшчотныя. Іван Дацкевіч і Віктар Хмарук паэтычным словам малююць свае сусветы, знаходзячы ў памяці дзівосныя шчымлівыя моманты. Вершы Ірыны Морых, прысвечаныя цыклам прыроды і музыцы, сатканыя з незвычайных незабыўных эпітэтаў і метафар. Светламіра Васільюк шчыра прызнаецца ў любові роднаму гораду Брэсту. Як матуліна калыханка, ласкава і цёпла гучаць радкі Галіны Бабарыкі, Зінаіды Навасад, Валянціны Кульбеды-Бакун, Валянціны Пігас, якія ўслаўляюць родныя краявіды і мястэчкі. У паэтычнай падборцы Надзеі Парчук прыцягваюць увагу ўра-

чыстасцю прысвечэнні знакавым фігурам беларускай культуры — Яўгеніі Янішчыц і Алесю Бачылу. Баранавіцкі паэт Юрый Мацюшка запрашае ў вандроўку па жыцці — няпростую, камяністую адчайнымі пошукамі шчасця. Вершы маладой паэтки з Камянца Настасі Нарэйкі — дыханне жыцця і мяцежная прыгажосць. Вобразы выразныя, арыгінальныя, а паэтычныя рашэнні прымушаюць міжволі заміраць ад нечаканасці:

*Мой абветраны сад.
Мой здранцвелы, заплаканы сад!
Ты галінкаю голы
За сэрца кранаеш, бялесны...
Ты начама не спіш.
Прадчуваеш: ідзе снегапад!
І чакаеш яго,
Нібы лыжачкі манны нябеснай.*

Пранікнёная паэзія Зінаіды Дудзюк, лаўрэата Нацыянальнай літаратурнай прэміі, дае магчымасць чытачу асэнсаваць жыццё, яго арыенціры, глыбінныя і базавыя каштоўнасці. Вобразы павучка, які займаецца сваёй працай, нягледзячы на вялікі складаны чалавечы рух, і мінака, які выглядае такім бездапаможным на фоне прыроднай стыхіі, падштурхваюць да сур'ёзных роздумаў.

Ганна Клімовіч, Іван Куцко, Марыя Шадуя робяць першыя, але ўпэўненыя крокі ў літаратуры. Іх вершы, якія ўвайшлі ў рубрыку «Першы крок», — адлюстраванне прамяністага, радаснага жыцця, напоўненага захваленнем новых адкрыццяў і ўражанняў.

Рубрыка «Іскры з-пад капытоў Пегаса...» прадстаўлена фантастычнымі апавяданнямі і мініяцюрамі Сяргея Белаяра, рэалістычнымі апавяданнямі Святланы Гардзецкай і аўтара гэтых радкоў, шчырымі празаічнымі творами Ірыны Фаміной, заснаваных на ўнутраных перажываннях, назіраннях, у водблесках якіх у чытача з'яўляецца магчымасць пачуць рэха ўласных успамінаў.

Самае вялікае багацце — сям'я, самая вялікая сіла — любоў, якую не можа перамагчы нават смерць. Апавяданне Галіны Бабарыкі «Бацька» закранае балючыя моманты ў сямейна-бытавых зносінах.

У рубрыцы «Дзіцячы гарадок» незвычайныя падзеі ў апавяданні Вольгі Сандрыкавай «Чараўніцтва Спірыдонаў у Стулах» пераносяць юнакоў у старое пасяленне Белавежскай пушчы, дзе нараджаюцца сапраўдныя казкі. Іскрынкамі дабрывы прасякнуты апавяданні Наталлі Шляжкі і чараўныя гісторыі Наталлі Кухліч.

Ганаровымі гасцямі «Берасцейскай скарбніцы» сталі члены Саюза пісьменнікаў Расіі — Наталля Раўкова, Ганна Самоілава, а таксама іванаўскі паэт Валерый Кухарчук, які цяпер жыве ў ЗША.

У рубрыцы «Капліца памяці» надрукавана апавяданне Мікалая Елянеўскага «Южны склон»: напружаныя трагічныя падзеі адбываюцца ў далёкім Афганістане. Дарэчы, Мікалай Елянеўскі на святкаванні Дня беларускага пісьменства пасмяротна атрымаў узнагароду абласнога літаратурнага конкурсу «Духоўная веліч» у намінацыі «Проза» за кнігу «Мытары і фарысеі».

Апошні раздзел «Ратнае поле» прадстаўлены рэцэнзіямі студэнтак філалагічнага факультэта БрДУ імя А. С. Пушкіна. Будучыя літаратуразнаўцы — пераможцы літаратурнага конкурсу «Маладая літаратурная крытыка — 2018». Ксенія Якімук неардынарна падышла да аналізу кнігі Наталлі Касцюк «Детдомовские рассказы», а Таццяна Сільвестрава па-мастацку таленавіта і чулліва раскрыла паэтычны свет Галіны Бабарыкі.

Творы, прадстаўленыя ў кнізе, вылучаюцца сур'ёзнасцю, лірычнасцю, яркімі мастацкімі рашэннямі, адлюстроўваюць прыгажосць жыцця, духоўнае багацце нашага краю.

Мяркую, што старонкі выдання з цягам часу папоўняцца краязнаўчымі творами, публіцыстычнымі матэрыяламі, паўнаважымі крытычнымі артыкуламі. Незабыўнымі адкрыццямі парадуюць нас юныя аматары слова, а гасцямі брэсцкага абласнога выдання стануць літаратары з усяго свету. Да творчай майстэрні далучацца музыканты, мастакі, музейныя супрацоўнікі. І, хто ведае, можа, «Берасцейская скарбніца» стане сапраўдным брэндам нашага горада.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

У настроенай цішыні...

Белая птушка шчасця, якая нараджаецца з самых трапяткіх мар, каханне, якое жыве ў мроях, шчымлівы сум па тым, што засталася ў мінулым, блуканне па лабірынтах памяці ў спробах яшчэ і яшчэ перажыць самае дарагое сэрцу... Усё гэта і не толькі ёсць у новай, шостаў па ліку, кнізе вершаў берасцейскага паэта Міколы Пракаповіча «Прытулак памяці» (Мінск: Кнігзбор, 2018). Гэтае выданне ўяўляе сабой зборнік выбраных вершаў з усіх папярэдніх кніг аўтара, якімі пазначаны 40-гадовы творчы шлях гэтага таленавітага паэта-палешука.

Першы беглы прагляд зборніка пераканаўча сведчыць, што яго аўтар — выдатны майстар паэтычнага слова, пярэ якога аднолькава падуладныя самыя розныя формы, жанры і віды верша: балада і элегія, малітва і маналог, гутарка і калыханка, імпрэсія і верлібр і ўрэшце паэма.

Паэт выдатна ведае традыцыйную культуру Палесся: народныя песні і казкі, легенды і паданні, звычаі і абрады, промыслы і рамёствы. Шчырае замілаванне традыцыямі роднага краю хараша адлюстравана ў наступных вершаваных фрагментах:

*Няхай жа бясконца і плынна
гайдае стагоддзю рака
і шчырае наша — сябрына,
і шчодрое — талака.*

Алесь Каско ў прадмове да кнігі паэта напісаў: «Трывога за будучыню роднай, такой любай яму зямлі стала скразно, той ягоных вершах і пэмах». І сапраўды, гэтай тэме прысвечаны многія яго самыя пранікнёныя вершы і асобныя паэмы Міколы Пракаповіча, дзе спалучаюцца боль і спагада, адчай і надзея, вера і любоў. Аўтар увесь час думае пра трагічнае мінулае свайго роднага краю, пра яго сённяшні стан і пры гэтым спадзяецца на лепшую будучыню:

*Мы зноў на ішчлівай мяжы
між тым, што збылося і будзе,*

*імгненні — маўклівыя суддзі —
зайшліся ў крутым віражы.*

І таму зусім невыпадкава, што ў канцы ўсхваляванай вершаванай малітвы адданы сын зямлі ўкленчыў:

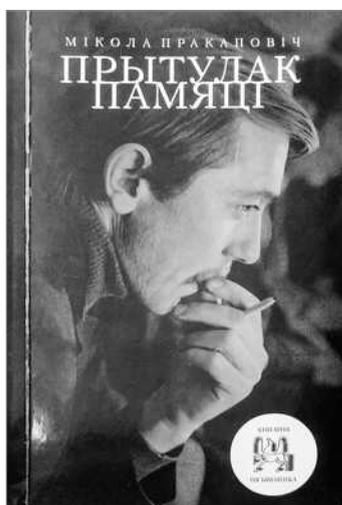
*Дай, Айчына, мне адну
магчымасць —
быць з табою побач.
Да канца.*

Адной з галоўных «дзеяных асоб» выдання з'яўляецца Памяць, што падкрэслена і самім аўтарам у назве кнігі. Тут яе вялікасць Памяць бадай што ўсюдысна, усемагутная і ўсёпранікальная. Яна нібы працінае не толькі жыццё самога паэта, але і ледзь не ўвесь гістарычны шлях ягоных землякоў-палешукоў і ўсяго беларускага народа. У паэтычным свеце Міколы Пракаповіча гэтая магутная і ўчэпістая Памяць выступае ў розных абліччах і робіць неардынарныя ўчынкі — «лёсу старонкі павольна гартэ», «крывавіцца шыпшынай» і нават ператвараецца ў птушку, што засведчыў фрагмент верша:

*Прарастае з нябыту Памяць —
і ў настроенай цішыні
белай птушкай плыве над намі
да тваёй святой чысціні.*

Разам з памяццю ў зборніку вершаў палескага паэта вельмі актыўна дзейнічае і бязлітасны да чалавека, грамадства і прыроды Час, пра што аўтар апавядае з дапамогай арыгінальных вобразаў і параўнанняў: «бліснуў Час на вейцы тваёй, / празрысты, нібы імгненне»; «маё цела, / як струмені вады, абмывае час»; «...і спыніцца час над табой / празрыста-ружовай расінкай»; «І час адменіць вета / на твай нясмелы стук».

У вершах не раз згадваецца матуля палёту і гаворыцца пра розных птушак. Як вядома, у старажытных міфах і рэлігіях птушка лічылася адвечным сімвалам

свабоды, боскасці і духоўнага ўзвышэння чалавека. Адметна, што ў творах М. Пракаповіча акцэнтаваны ўвага не столькі на канкрэтнай назве птушкі (часта яна ўвогуле не называецца), колькі на яе колеры: найчасцей фігуруе менавіта белая птушка, якая нібы пералятае з верша ў верш альбо з верша ў паэму.

Белая птушка сімвалізуе адначасова і Памяць (прыгадайма вышэйпрыведзены фрагмент верша, дзе памяць акурат становіцца птушкай), і дух Айчыны, і душу чалавека. А паколькі белы колер традыцыйна азначае чысціню, святасць, узнёсласць, то відавочна: аўтар хоча бачыць людзей узнёслымі, чыстымі ў думках і дзеях, а родны край — вольным і культурна багатым. Птушка атаясамляецца і з надзеяй, і з прызнаннем, і з верай, і з духам/душой, і нават з запаветнай марай. Матуля палёту ўскосна сведчыць пра пэўную незадаволенасць творцы цяперашнім жыццём-быццём і пра таемнае жаданне вырвацца з аковаў штодзённай мітусні і ўбачыць штосьці добрае, светлае:

*Ах, харошае, — як яго хочацца,
калі птушкаю з даўніх дарог
не вяртаецца мара-самотніца
і адчай пераступіць парог.*

Уважлівы чытач можа знайсці цэлы россып арыгінальных, дакладных і густоўных метафар. Вось самыя яркія і запамінальныя: «Спалучыла доля крыўду з праўдай, / нібыта дзве долькі спарышу»;

«Як ручнік на старым крыжы, / выцвілі нашы душы»; «З Буга дыхне ў мой абуджаны твар / гісторыі звалівы вецер»; «Мякка-мякка, / нібы голас твой, / шэпчуцца ўспаміны пад нагамі»; «Слізкая, як павуцінне, / душу ахіне самота».

Безумоўна, не ўсе вершы выглядаюць аднолькава моцнымі і ўдалымі. Але яшчэ ў XX стагоддзі нямецкі творца Готфрыд Бэн сцвярджаў, што нават самы геніяльны паэт за ўсё жыццё здольны стварыць не больш за шэсць — восем «абсалютных» (ці дасканалых, самадастагковых) вершаў. А ўсё астатняе — усяго толькі своеасаблівыя апазнавальныя знакі ягонай біяграфіі ці прыкметы творчай эвалюцыі. Лічу, што Міколу Пракаповічу ўжо пашчасціла стварыць некалькі такіх «абсалютных» твораў, і сярод іх — філасофскі верш «Час»:

*Час плыві, нібы снеў сурмы,
сцякаў з-пад сякеры ката...
Скрозь стагоддзі маўчалі мы,
разгублена і зацята.
Мы звываліся моўчкі жыць,
прывідна і невідуча.
Як ручнік на старым крыжы,
выцвілі нашы душы.*

У цэлым зборнік лірыкі Міколы Пракаповіча засведчыў: перад намі сталы прафесійны паэт, шчодр на надзелены Богам і прыродай талентам, багатай творчай фантазіяй, чуллівай душой. Шчыра прызнаюся, што паэзія Міколы Пракаповіча ўспрымаецца мною як глыток свежага паветра ці чыстай крынічнай вады ў наш неспакойны, мітуслівы і прагматычна-меркантильны час. Здаецца, што гэты адораны паэт нібы запрашае нас узяцца разам з ім на лёгкіх крылах душы ў бяскрайняе неба памяці, даспрабаваць ачысціцца ад усяго часовага, наноснага, непатрэбнага і насыціцца любоўю да бацькоўскай зямлі.

Эдуард ДУБЯНЕЦКІ

«Я ПАТРАБУЮ СВАЁ ФОТА НА ВОКЛАДЦЫ!»

Творца і герой. Герой, творца і літаратурны крытык. Лёс нечакана сутыкае асоб, якія ў прынцыпе не павінны былі і пазнаёміцца. Як, напрыклад, я, аўтарка рамана і яго герой.

Пісьменнікі — вядомыя містыфікатары. Гэтага ніхто, нават яны самі, не будзе адмаўляць. Ніколі не распавядуць праўду пра крыніцы натхнення, ніколі не падзяляцца гісторыяй, якая стала асновай мастацкага твора. Ды і ці трэба гэта звычайнаму чытачу? Бо для яго важней за ўсё — сам сюжэт. Іншая справа — літаратурныя крытыкі, журналісты, якія заўсёды хочуць ведаць і бачыць больш, чым даступна звычайнаму «няўзброенаму воку». Таму прыдумляюць версіі, задаюць пытанні аўтару, яго біёграфу. І вельмі-вельмі рэдка, калі гаворка ідзе пра біяграфічную і аўтабіяграфічную прозу, — самім героям. Нібы існуе своеасаблівы закон: маўляў, кніга і яе аўтарства належаць пісьменніку, а тое, якім будзе яго герой, праўдзівы ці не (нават калі ён цалкам рэальны чалавек) — справа другая.

Але бываюць у жыцці выпадковасці: літаратурны крытык, журналіст, раней завочна знаёмы з аўтарам кнігі, атрымлівае ну проста ўнікальную магчымасць пагаварыць і з героем (калі патрэбна — яго прататыпам), выпадкова сустрэўшыся з ім у любімым бары недалёка ад дома. І вось тут і пачынаецца тая самая... правакацыя.

Такім чынам, гаворка ідзе пра раман Людмілы Шчэрбы «Урб@н.М: Адзін дзень не майго жыцця» (выд. А. Янушкевіч, 2017). Кнігу ўжо паспелі пахваліць у публікацыях у прэсе, назваць «новай з'явай у беларускай літаратуры» і гарача абмеркаваць на чытацкіх форумах. Некаторыя нават рэкамендавалі ўключыць яе ў школьную праграму па беларускай літаратуры. Маўляў, хай чытачы ведаюць, што наша літаратура не мае забароненых тэм, а сучасныя аўтары аднолькава таленавіта пішуць як пра радзіму і мову, так і пра секс, узаемаадносінны. Сама аўтарка вызначае кнігу як апаваданне ў жанры *trash-up* (але гэта хутчэй паралельны раман): яна складаецца з трох розных сюжэтных ліній, падзеі адбываюцца ў біблейскія часы, у сярэдзіне XVII стагоддзя і ў нашы дні. Вядома, мы звернемся толькі да сучаснай гісторыі, толькі пра яе можна знайсці якія-небудзь аб'ектыўныя факты.

Герой: Ганна-пісьменніца (можна меркаваць, што вобраз «спісаны» з самой Людмілы), Макс-піяршчык (у жыцці — медыкансультант Віталь), Кот Грэгары Хаус (у жыцці кот Грэгары Хаус, напэўна, — адзіны герой, «кніжны» вобраз якога адпавядае аб'ектыўнай рэальнасці. Я ў гэтым не сумняваюся. Думаю, і ён таксама).

Віталь: Неяк раніцай за кубкам кавы я з усмешкай успомніў гэтую гісторыю, гэты этап жыцця.

— Чытачы прызнаюцца, што звяртаюць увагу на назву кнігі, яна досыць незвычайная. Які сэнс вы ўкладалі, калі пісалі (абмяркоўвалі) кнігу?

Віталь: Ёсць горад, у якім ты адзінокі. «Урб@н.М» — гэта не Мінск. Гэта хутчэй альянс на Ільфа і Пятрова. У іх дзеянні адбываюцца ў павятовым горадзе N. Тут жа — павятовы горад M, скарочаны да аднаго знака. Люда дадала ў назву Смаўжа. Атрымалася прывабна для моладзі — Урб@н.М. Маркетынг!

Людміла: «Урбан» (*urbs*) з лацінскай мовы перакладаецца як «горад». І мы ўсе жывём у гэтым віртуальным або рэальным горадзе. Нездарма ж гісторыя пачалася з аб'яўлення, пасланна, крыку адзіноцы аднаго з жыхароў гэтага горада. Назва — як рэха гэтага крыку. Першая частка — тое, што адбываецца ў наш час, — была напісана досыць хутка, атрымаўся такі эстэцкі аповед, але мне

гэтага здалася мала, тым больш яблык — адзін з сімвалаў рамана — натуральным чынам прывёў герояў у Эдэмскі сад. Так, у спробе асэнсаваць сучасныя стасункі мужчыны і жанчыны, іх вытокі ў адвечным кантэксце была створана біблейская «падкладка». Было цікава прасачыць і гістарычную перспектыву, знайсці сугучны характар. Затым у кнізе з'явіўся рэальны персанаж — Канстанцін Паклонскі, ужо тады, у XVII стагоддзі, ён пазіцыянаваў сябе «палкоўнікам беларускім» і меў амбіцыі стварыць самастойную беларускую дзяржаву вакол Магілёва. Пра яго лёс мала звестак, мала дакументаў, захаваліся толькі яго лісты. Так што рэальныя гістарычныя факты і мастацкая выдумка тут ізноў пераплеценыя.

— Ці існавала на самрэч аб'ява «гарадскога вар'ята», гатовага здаць пакой, а ў якасці платы атрымліваць магчымасць быць выслуханым?

Віталь: Так. І яно стала прычынай нашага з Людай знаёмства. Мы сустрэліся ў гандлёвым цэнтры. Не памятаю дакладна, ці гэта быў мой дзень нараджэння, ці блізка да яго. Чамусьці пра гэта гаворка ішла. Сустрэцца атрымалася не адразу. У мяне тады было шмат званкоў-лістоў, звязаных з аб'явай. Нават праз некалькі месяцаў тэлефанавалі дзіўныя людзі і задавалі дзіўныя пытанні. Вельмі негатыўна спрацавала тая рэч, што аб'яву занадта распаўсюдзілі. Першыя званкі былі ад адэкватных, на іх я і разлічваў, калі пісаў. А калі навіну апублікавалі ўсюды, то 90 % званкоў былі дзіўныя. Тады сустрэўся з некалькімі людзьмі, але толькі з адным з іх змог бы ўжыцца і мець зносіны.

А з Людай мы пабачыліся ў гандлёвым цэнтры, проста прагуляліся. Мне падабаецца хадзіць па гандлёвых цэнтрах, вакзалах. Гэта як медытацыя. У нейкай кавярні купілі вялікія шклянчкі, папрасілі ў іх замест кавы змяшаць джын з тонікам. Тады на ніжнім узроўні «Сталіцы» была тэрыторыя, дзе стаялі адключаныя аўтаматы, не было святла, нейкія месцы завешаныя поліэтыленам. Мы зайшлі, сядзелі на падлозе, пілі, палілі: не хацелася выходзіць на вуліцу. Так і пазнаёміліся. Не думаю, што ў той момант яна думала пра нейкі раман са мной. Проста ёй, напэўна, было сумна. У яе ў галаве ўжо тады складалася нейкі сюжэт, які яна хацела пратэсціраваць у жыцці. Ужо пасля першай сустрэчы аформілася ідэя нешта напісаць. Думаю, гэта не задумвалася як раман, хутчэй, хацелася абыграць гісторыю ў форме аповеду. Я быў не супраць. Тым больш гэта не дакументальны матэрыял, і маё прозвішча, імя не будуць названыя, што было для мяне абавязковай умовай. Не думаю, што разуменне рэалістычнасці маёй персону надало б нейкія новыя рысы сюжэту. Мы размаўлялі пра мяне як пра абстрактнага героя, адзінокага ва «Урб@не», вась і ўсё.

Людміла: Для мяне гэтая гісторыя пачалася з публікацыі ў «Комсомольскай правде» аб'явы і аповеду пра яго аўтара. Што датычыцца кнігі... Безумоўна, у кожнага аўтара ў кожнай кнізе можна заўважыць аўтабіяграфічныя дэталі. Імі ён ажыўляе вобразы, прычым розныя. І дэталі гэтыя не заўсёды падзейныя, хутчэй, унутраныя перажыванні той ці іншай сітуацыі. Можна сказаць, што аўтар дорыць частку сябе кожнаму з герояў. Нават кату з маёй першай кнігі «Уладар рыбаў».

— І кату Грэгу з «Урб@н.М»?

Людміла: Каты тут — няўлоўныя і сімвалічныя персанажы. Прысутнасць чорнага ката ў цёмным пакоі... Мне вельмі спадабаўся водгук аднаго з чытачоў, які назваў кнігу «падарожжам па горадзе з вар'ятам-фатографам». Я імкнуся асвоіць абшары нашага горада ў кнізе, таму пры ўсёй умоўнасці Урбана М. у ёй шмат згадак канкрэтных месцаў і аб'ектаў Мінска. Цікава, калі кніга пачынае жыць сваім жыццём, выклікаць эмоцыі, часам не абы-якія. Кнігу часта спрабуюць класіфікаваць як жаночую прозу. Але тут хутчэй трансфармуецца вядомае выказванне: ёсць добрая літаратура ці ўся астатняя. Пісьменнік жыве над гендарам, над часам, ён здольны назіраць усю панараму. Вядома, свет у жаночым і мужчынскім успрыманні мае розныя рысы, але літаратура павінна быць якаснай без асаблівых акцэнтаў. І ўжо, вядома, бянтэжаць у наш час анахранічныя каментары кшталту «што можа напісаць баба?». У параўнанні з «Уладаром рыбаў» «Урб@н.М» чытаецца больш складана. Тут герой пазіцыянуе сябе гарадскім вар'ятам. Напэўна, больш складана сачыць за ходам яго мыслення, успрымаць мазаіку свету. Гэта не жаночы раман, а раман рыцарскі, любоўны, дзе ролю рыцара бярэ на сябе жанчына, падарожнічаючы на сваім аўто. Хацелася, каб пад модным «соусам» чытач убачыў нешта на самай справе важнае, тое, што стварае асобу.

— У кнізе героі абмяркоўваюць тэкст рамана, які нібыта разам ствараюць. Чаму былі менавіта такія задачы?

Віталь: Я не пісьменнік, проста хацеў, каб кніга, тэкст выклікалі больш рэфлексіі. Хацелася расставіць спецыфічныя для свегаадчування дэталі, маркеры, каб у іх хтосьці пазнаваў і сябе, думаў: «Я не адзін такі дэбіл». Было важна, напрыклад, знайсці аднадумцаў, якія тусуюцца на вакзале. Не таму, што ім няма дзе тусаватца, а таму, што ім падабаецца вакзал іх ён супакойвае, як і мяне. Гэта асабістае, не тое, пра што будзеш пісаць на сваёй старонцы ў Facebook. На вакзале клёва, калі ты нікога не сустракаеш, не з'язджаеш і не прыязджаеш. Гэта як чужое вяселле, калі проста падсеў за вясельны стол. Ты вучышся, назіраеш. У 2 гадзіны ночы не знойдзеш у Мінску месца цішэйшага, чым зала чакання. Я сядваю ў зале чакання і чытаю. Я гэта люблю.

— А як жа вокладка? Заўвага з тэксту — пра фота «А можа, да пояса?» — усё ж не ўлічана.

Віталь: Мая метафара тут ёсць, але з яе зрабілі нейкую навагоднюю ёлку з яблыкамі. Люда дала мне прачытаць першапачатковы варыянт, без гістарычнай часткі. У мяне своеасаблівае трактаванне сюжэта з Бібліі, якое не прэтэндуе на арыгінальнасць. У нейкі час захапляўся гісторыяй рэлігіі і рэлігіяй. І тут мы апынуліся на адной хвалі. Ідэя была ў тым, што кніга заканчваецца сімвалічным выхадам з раю, потым пачынаецца іншая гісторыя. Там не павінна быць вываду, класічнай кульмінацыі і развязкі. Герой не перастаў быць адзінокі, усё засталася на сваіх месцах. Герой проста выходзіць з адной гісторыі і ідуць у іншую. І гэта мне блізка.

— Напэўна, крыўдна, што кніга выйшла без твайго ведама і ты сам не ўдзельнічаў у яе падрыхтоўцы на фінальных этапах?

Віталь: Не. Ні ў якой ступені не крыўдна. Ні тады, ні цяпер не прэтэндуем на разуменне працэсу пошуку свайго я. Я шукаю і сябе, і сваё месца ў свеце. Гэта звязана з нейкімі дзіўнымі падзеямі ў жыцці. Пра ўсё гэта трэба пісаць. Але пішуць мала.

Марына ВЕСЯЛУХА

Белым цветам тугі асытаешся, жытнік,
Ды святлынь не пагасне ніколі ў душы.
Буду помніць цябе, колькі выпадзе

жыць мне,

Ты пачуццяў касцёр, як часцей, варушы!

Зоркі, як вершы Жэні Янішчыц,
З суму і са святла.
Рыгор Барадулін

Тамы блакітныя — як даўнія «Грамніцы»
Гартаю з неймаверным хваляваннем:
Я помню, Жэня, час той да драбніцы
І твой балкон — з жыцця

расчараваннем.

З яго палёт — балесна ён заўсёды
Асмужвае мае зямныя леты.
Твайму бяссмерцю ўзрушаныя оды
Прапелі ўсхваляваныя паэты.

З іх многія даўно там, дзе сама ты —
У вечнасць кроцаць небнай сцежкай

зорнаю.

І слова паэтычнага гарматы
Нацэлілі на смерць саму працорную.

Тамы твае — блакіт нябёс Палесся —
Высокае Паэзіі прадвесне.

Я веру, што сваёй самотнай песняй
І светлай — у стагоддзях адзавешся.

Ірэне

Давай з табой пабудзем на зямлі —
Спяшацца ў Вечнасць стылую зарана.
Зірні: сады узвейна расцвілі
І свежы травень дыхае духмяна.

І ззяюць буйна зоркі па начах,
Сыходзячы з таемнае арбіты.
І бляск дваіх — так светла у вачах
Унучкі нашай сінкаю адбіты.

Яшчэ журчыць крыніца бліз сяла,
Дзе першая сцяга ў жыццё памкнула.
Вось ліпень — зумка ліпа расцвіла,
Што на ўзбярэжжы Віліі прыснула.

І дзень — сапраўдны сонечны ірдзень,
І гладзь рачная, вылітая з сіні.
Яшчэ нам крэсліць сонечны прамень
Нязведаныя лёсу далачыні.

Мы смерці ўдар адужалі, змаглі,
Яна з касой злавечай адступіла.
Давай яшчэ пабудзем на зямлі,
Дзе так пшчотна, сонечна і міла.

Згадаю дні пасляваенныя —
Спеў-плач у вёсцы на канцы.
Хадзілі з торбамі нязменнымі,
Кавалак просячы, старцы.

Яшчэ іх котлішчы згарэлыя
Не адраділіся наноў.
І ночы чорныя, згібелыя,
Даймалі іх кашмарам сноў.

І на руках іх дзеці плакалі,
Вачэй галодная мальба,
Іх долі горкаю пазнакаю
Глядзела стылая журба.

Даўно мы ўдосталь ішчасця ўведалі,
Ды з свету грознага канцоў
Вядуць крываваыя трагедыі
Да нас часцей другіх старцоў.

У іх касцюмы — маскарадныя
І шмат гісторый у запас.
І душы іх пагасла-стратныя
Ушчэнт разбэсціў тлусты час.

Прытворна мыліцамі кляцаюць,
Дзіцячы тычкаюць партрэт.
Іх жабраванне стала працаю —
Перакуліўся белы свет!

Чытаюць вершы дзеці Беларусі,
Гучаць іх галасы узнёсла-звонка.
І сэрца зноў сцінаецца у скрусе,
Як пра ваенны боль бруіць гамонка.

І прадзедаў луструючы абліччы,
Хлапцы малыя ў новых гімнасіёрках
Мяне ступіць на сцежку суму клічуць,
Пабыць пад тою бабчынскаю зоркай,

Што ззяе над магілай на пагосце,
Дзе пастраляных родзічаў астанкі.
Гучаць радкі. І сэрцу шэпчуць ітосьці
Не чуае ва ўсе зямныя ранкі.

І я ужо не ў гэтай люднай зале,
Што чуе слова класікі жывое,
Нібы з магіл сваіх яны паўсталі
І вось перамаўляюцца са мною.

Як блізка вы — Дзям'ян, Параска, Поля,
Слёз не хаваю — і прылюдна плачу.
Не бачыў я пад небам вас ніколі,
Упершыню, здалося, зараз бачу.

Памяці Эдуарда Зарыцкага

Эдуард Барысавіч, зарана...
Песні сэрца шчэ не выдыхнула ўсе,

А жыццё навечна адабрана,
І самоту скрутны дзень нясе.

Колькі краю сцежак шчэ не сходжана,
Музыкі птушынай не даслухана —
Музыкі, што льецца ў дзень пагожы
Ці ўскіпае снежна завірухамі.

Вечная, жывая, ўсёабдымная,
У святла праменнага на службе,
Музыка пральеца чуйным гімнам
У сталічным сёння ДOME дружбы.

І збяромся ўсе, сябры няўцешныя,
Што цябе зямліцы аддавалі,
Застаюцца душы нашы грэшныя
У няспыннай музыкі на хвалі.

Эдуард Барысавіч, зарана...
Толькі лета ў сілу убіраецца.
З кім, мой сябар, у жыцці мне раіцца?
Незагойнай застаецца рана.

15.06.2018

Волкасю паветра наталіцца,
Грудзі чуць напоўніцу свае.
Шчэ такое ішчасце мне сталіца
Раніцамі свежымі дае.

Бы на нейкім водшыбе прагрэсу,
Гарадскі забыўшы гам і стрэс,
Тут дамы стаяць на ўскраі лесу,
Ды і сам, як парк, тутэйшы лес.

І народ, рухавы і вясёлы,
Спешна крочыць ранак павітаць.
І над дахамі прылеснай школы
Галубам з сарокамі лятаць.

О раён мой, о мой Луг Зялёны,
Ад машын яшчэ ты не аглух.
І шумяць твае бярозы, клёны
Над плячамі стройных маладух.

Бярозы выраслі ў горадзе,
На плошчы стаяць гордыя:
Не тыя глухія лясныя.
А сэрца маё заные —
Шкадуе бярозы гэтыя,
Што тут і зімуюць, і летуюць,
Не чуоць спева птушынага,
А толькі колы машынныя.
І дыхаюць, як з нас многія,
Удушна-смуродным смогам.

«Зорка Венера ўзышла»... Колькі зор
Вечарам небны расшыла прастор.

Толькі святлей і выразней адна
Сэрцам каханых у небе відна.

О, геніяльнага верша радкі, —
Ты загарэлася ў іх на вякі.

Знаю: хто прыйдзе на гэту зямлю,
Скажа «кахаю» ці скажа «люблю»,

Знойдзе вачамі Венеру сваю,
Будучы недзе «ў далёкім краю»,

Стрэне ў нябёсах заўсёды яе —
Зорка паглядзі каханых салье.

Мне прыснілася яблыня ў квецені веснай,
Дзед яшчэ пасадзіў — дзіва белае з дзіў.
Дзесь красуе і сёння яна на Палессі,
Зябкі вецер палёсткаў агонь астудзіў.

Як жа соладка жытнікі ў ліпені спелі —
Палымнелі ў зялёнай лістоце галін.
Даўні дзедаўскі жытнік. Пачуці

ўскіпелі,

Прывялі самы гойны ў душу прыпамін.

Я забыўся, было — гэтак тахкала

ў скронях,

Што цяпер на радзіме не тая вясна,

Што красуеш ты, яблыня дзедава,

ў зоне —

У бялёсай красе смерць стаіць ля акна

Той хаціны, дзе мне, у маленстве,

салодка

І ішчасліва ад жытнікаў спелых было;

Дзе чародка маіх неўгамонных пагодкаў

Станавілася ў лёце жыцця на крыло.

У слова, пэўна, ёсць душа,
Яно не мёртвае — жывое.

І толькі слову вырашаць,
У чым ішчасце мне шукаць

зямное.

Сталі дрэвы ў садах нявестамі:

Ім нябёсы аблічча выткалі,
Упрыгожылі твары кветкамі

І расою гаючай вымылі.

Адлятаюць гады палёсткамі

З таго дрэва, што лёсам дадзена.

Вось ужо я стаю на ростанях

Тых шляхоў, што красой

аплачаны.

Што яднаюць зямное й вечнае

Міласэрнаю Божай ласкаю.

Да бясконцага шляху млечнага

Я іду са сваёю казкаю.

Я іду са сваёю споведдзю,

Гімн жыццю штохвіліну

ўзносячы.

А душа нястрымана моліцца,

Блашавення ў Бога просячы.

Вясна ў пакоі,
Пахне мэбля і рэчы,
Раптоўная смерць

Віно і Вільня
мех даўніх успамінаў
Ранняя вясна

Лета. Спякотна
ідзеш адна нібы цень
Пах наваколля

Льешся крыніцай,
Вяртаешся бы птушка
Дом табе вясна!

Скрозь вякі стаіць
Дух зімовае Вільні
І ты разам з ім

Старая кніга
Не знайсці яе ў крамах
Пустая восень

Дом ураду
Нябачны ў тумане
Цёплая ноч

Помнік паэту
Сярод чорнага парку
Купала гігант

Вецер са смогам
Ня хочацца дыхаць
Ідуць халады

Свежы чарназём
Савецкая манета
У старой глебе

Слова

У слова, пэўна, ёсць душа —
Сумуе слова і спявае —
І сіла Божыя крыжа,
Якая страх перамагае.

І думак трапяткі палёт,
І слодыч музыкі кахання,
І годнасць, што набыў народ,
І тайна вечнага пазнання.

І мудрасці людской сакрэт,
Любоў і вера, і надзея.
У ім змяшчаецца сусвет,
У ім здзяйснююцца падзеі.

Вандроўнік без мяча

(Хоку)

Мёрзлыя рукі
Гартаюць смартфон танны
Навінаў няма

Поўнач і холад
За акном майго дома
Сонца не відаць

СМЕШНЫ СТРАХ

Апавяданне

Гэтая гісторыя мела месца ў рэальнасці, бо хто, як не Міха, гераіня майго

апавядання, была і сведкам, і галоўным героем, і фантазёрам. Міха, цудоўная маленькая дзяўчынка, мая дачка, вельмі гарэзлівая і цікавіцца ўсім на свеце. Раней, калі была меншаю, як яна кажа — у дзяцінстве, то-бок год таму, баялася заставацца ў пакоі адна. Даведваўся я пра гэта, калі Міха аднойчы залезла ў наш з жонкай ложак і прашаптала, што ў доме з'явіўся вусцішны пакой. Я здзіўўся і сказаў, што такога пакоя дакладна няма, бо я сам будаваў дом. На што мне Міха адказала, што такі пакой ёсць, проста я пра яго не ведаю, можа быць, не заўважыў нават, як ён пабудоваўся сам па сабе і схаваўся.

Будаваць дом мы з жонкай пачалі яшчэ тады, калі Міхі ў планах не было: проста вырашылі збегчы з шумнага горада і пасяліцца каля ракі, лесу, увогуле на хвойнай выспе. Такім чынам, мы пераехалі бліжэй да прыроды і так разагналіся, што аказаліся ад горада наадлегаль далёка. Цяпер, каб трапіць на вялікую зямлю, нам патрэбны альбо паром, альбо невялічкі самалёт. Першыя гады было неяк не па сабе, але калі прараслі першыя карані ў падмурку, мы адчулі, што самі можам прарасці на гэтай выспе. І наша жыццё кардынальна змянілася. Замест таго, каб спаць, як і раней, да абеду, мы пачалі працягваць рана: займаліся гаспадаркай, працай (я пішу цяпер кожны дзень ад пяці да дзесяці старонак, чаго са мной не здаралася ў горадзе, а жонка ўвесь дзень штосьці вяртае альбо кампануе на сваім велізарным экране, часам надоўга «падвісаючы» ў прыроду ў адкрытае акно).

Дом стаіць на ўзгорку, і з акна добра праглядаецца мора і старажытная замкавая сцяна. Мора халоднае, нават сцюдзёнае, але так падаецца першыя тры хвіліны, пакуль добра не плаваеш і не падагрэеш кроў.

І вось мінуў час. Не заўважылі нават, як хутка расла Міха, абсалютна незямная дзяўчынка. Яна рана пачала хадзіць, рана гуляцца па беразе мора, нават сама кіравала ў цукерню па гарачую булачку (манеты яна выграбае са сваёй капілка альбо падыходзіць да мяне, просіць падняцца з фатэля і паскакаць: і калі чуе вясёлы звон манет, радасна ўскрыквае, забірае ў мяне ўсю дробязь і накіроўваецца ў цукерню).

Але адкуль вусцішны пакой у доме? Чамусьці ўспомніў усе прачытаныя кнігі містыкі, жахаў і процымі іншых рэчаў, якія пужалі ў дзяцінстве: незачыненая шафа ў чорных нетрах паўзмрочнага пакоя, вусцішная халодная пастка прасторы пад ложкам, лясныя прывіды ў гушчарах, русалкі ў моры, «ктулхі» хаваюцца пад тоўшчай сінняй вады, і вось гэтыя гукі, у пустых далёкіх пакоях, быццам хтосьці там не хацеў, каб яго пачулі, але нязграбным рухам сябе выдаў.

Міха расказала, што заўчора, калі пасля казкі ўжо засынала, а я, стомлены доўгім цёплым днём, пайшоў спаць, сярод ценяў убачыла, як штосьці заварушылася ў дальнім куце, дзе стаяў яе стол з маляванкамі. Спалохалася, ускрыкнула, а цень мільгнуў пад ложкам. І скрозь сон Міха нават не паспела спужацца і паклікаць мяне. І толькі на раніцу ўспоміла пра гэта.

Я сказаў ёй, што калі цені хаваюцца пад ложкам, гэта добры знак, значыць, яны свае цені, хатнія, бо калі б збягалі ў акно, гэта было б кепска і азначала, што маленькія пачваркі, якіх не клікалі, прыходзяць звонку, праз адчыненую фортку. Што, спускаючыся з падаконня, яны залазяць пад коўдру да дзяцей, каб пужаць іх сны. Я ўспомніў, што казала мне мая маці, калі я палохаўся начных ценяў, і Міха супакоілася, прынамсі, я бачыў, што яна прыняла маю інфармацыю і адразу перанесла ўвагу на свае цацкі, раскіданыя на падлозе... Сёння яна з захапленнем гулялася са сваёй калекцыяй рознакаляровых калабоў, якія зрабіла з маленькіх шкарпэтэк і пяроўкі (мама наша мае добры густ, калі трэба тэрмінова прыдумаць новую цацку для дзіцяці).

У мяне ў дзяцінстве была любімая цацка — «сокс». Я гуляўся з сябрамі ў такую ж гульню — «сокс». Правілы такія: адбіваць сшыты са шкарпэткі калабок нагамі адзін аднаму, і: «сокс» не павінен кранацца зямлі. Гэты «сокс» у мяне быў няпросты, сшыты кручком сяброўкай, рознакаляровы, як вясёлка. Я яго вельмі любіў, і вось цяпер на маіх вачах у Міхі з'яўляюцца адразу тры такія «соксы».

— Міха, можа згуляем у такую гульню: я буду нагой адбіваць табе калабоў, а ты іх нагамі таксама лаві.

— Тата! Ты што! Навошта мне біць маіх калабоў нагамі!

Тады я не знайшоў нічога іншага, як параіць Місе ўзяць трох калабоў з сабой у ложак, каб яны абаранялі яе ад начных жахаў. Толькі калабоў трэба назваць па імёнах і папрасіць аб дапамозе і абароне шчыра, інакш нічога не атрымаецца.

— Добра, тады вось гэтага, ружовага, будуць зваць Бук. Чорнага — Чук, а рознакаляровага — Сап-сап.

На наступны дзень Міха агледзела месца пад ложкам, вырашыла папужаць пачварак, але знайшла сярод пылу толькі стары маленькі мячык-папрыгунчык і згубленую некалькі дзён таму ляльку, якой яна любіла рабіць прычоскі.

Ёй зрабілася крыўдна, што нікога няма пад ложкам. Я параіў на ўсялякі выпадак пачаць заводзіць сяброўства з жыхарамі пад ложкам: прынесці колькі цукерак. Але ніякага хлеба, булачак і садавіны з гароднінай пад ложкам каб не было, бо ад гэтага завядуцца мухі, прусакі і, не дай божа, пацукі... Яна ж не хоча, каб у яе калі-небудзь пад падушкай знайшоўся прусака альбо мыш! Вядома, мама будзе сварыцца наконт салодкага на падлозе, але мы што-небудзь прыдумаем...

Увечары з форткі ў пакой завіталі прывіды. Міха бачыла, што ў іх было шмат галоў. Яны ціха праплылі да ложка, схавалі цукеркі, пачалі іх камечыць, але не есці, толькі нюхаць пысамі. Міха не разгубілася, кінула ў іх сваімі калабкамі і запішчала.

Потым плакала і клікала мяне, і ўсю ноч я спаў побач. — Як толькі я кінула Бука, Чука і Сап-сапа, гэтыя злыдні адразу зніклі, тата, распусціліся ў паветры.

— Можа быць, гэта былі проста цені з вуліцы?

— Не, я ведаю, што такое цені, а што — не.

Відаць, кожнаму дзіцёнку наканавана сутыкнуцца са сваімі пачваркамі, тут галоўнае не пужацца, праявіць мужнасць, паспрабаваць наладзіць кантакт, бо прывіды могуць быць карыснымі.

На другі дзень, калі я вярнуўся з мора, дзе няўдала спрабаваў вудзіць рыбу, Міха, вярнуўшыся з садочка, не пацікавілася маім уловам, але сустрэла ўся раз'юшаная:

— Я прыйшла дамоў і ўбачыла, як увесь мой пакой у матылях і мурашках, а пасярод падлогі хтосьці сядзеў. Я не паспела заўважыць яго, бо гэты цень дакладна скокнуў пад ложка. Тата! Я больш не буду спаць у гэтым пакоі, пакуль ты не разбярыся з прывідамі і не знойдзеш схаваны пакой, які знаходзіцца пад маім ложкам.

Я не знайшоў, што адказаць, і прыдумаў наступнае:

— Відаць, Міха, гэта быў лясны эльф. Ён, можа быць, сам цябе спужаўся.

Некалькі гадзін мы прасядзелі з жонкай на канапе і гутарылі пра тое, што ў дзіцяці фантазія працуе за траіх. Можа быць, узрост такі падышоў, што Міха выдумляе і да ўсяго яшчэ і пужае сама сябе.

У дзяцінстве я таксама назіраў розныя дзіўныя рэчы. Можа, гэта звязана з асяроддзем, бо малым я жыў каля мора, пакуль бацькі не пераехалі ў глыб краіны (шукалі лепшай працы). І вось цяпер я ізноў жыю каля вады, на выспе.

І толькі пад вечар, пасля вячэры, Міха разам са мной адважылася вярнуцца ў свой ложак. Яна ізноў паклала цукеркі пад ложка, а сваіх калабоў расклала на падушцы. Я накрыву дачку і сам лёг побач, каб пагутарыць перад сном і прачытаць казку. І тут за акном хтосьці заварушыўся, ціха, няёмка, быццам бы спужаны. Я ўстаў і зазірнуў у акно. Яблыневыя галінкі мякка стукаліся ў шыбу, і я адчуў неверагодную стому, такую моцную, што вочы самі зліпаліся. Я вярнуўся ў ложка, сказаў Місе, што не гатовы чытаць казку, і калі яна хоча, можа пачаць прыдумляць сваю, а я потым працягну. Так і заснуў пад танючкі дзіцячы галасок, які распаўвадаў гісторыю пра дзяўчынку-гузік і яе адважнага ката.

Раніцай мы заўважылі, што цукерак не было, калабок Чук валяўся на падлозе, Бук быў на падаконні, а Сап-сап схаваўся пад падушкай. Я сказаў Міхалінцы, што цукеркі, напэўна, з'елі яе шкарпэткавыя калабкі — вунь якія яны задаволеныя і тоўстыя. Міха толькі пасмяялася з маёй ідэі, і гэта дапамагло мне не засяроджваць увагу на зніклых цукераках і на тым, што ноччу, напэўна, дачка расклала сваіх лялек.

Некалькі дзён мінула ў спакоі і звычайных гульнях з казкамі перад сном. Здавалася, што нарэшце Міха больш не прыдумляе сабе прывідаў. І вось мы дачыталі

кніжку перад сном, я збіраўся ўжо ісці ў свой пакой, як раптам заўважыў: на фортцы сапраўды сядзіць нейкі маленькі гном з трыма галоўкамі, са шматлікімі вялікімі вушамі. Я нават пачаў іх лічыць з перапуду. Глядзіць ціхенька на мяне, быццам чакае, калі я зачыню за сабой дзверы.

Я не разгубіўся, схопіў аднаго з калабоў, не памятаю, якога, і кінуў у фортку. Міха ўжо ляжала з заплушчанымі вачыма, павернутая да сценкі. Я ў адно імгненне апынуўся каля акна і зачыніў фортку.

Я стаяў, разгублены, і не мог паверыць, ці сам бачыў штосьці на ўласныя вочы, ці то перада мной ужо з'яўляюцца надуманыя істоты. Гэта ж, вядома, магла быць і птушка, і мышанё, але ў страху вочы заўсёды вялікія, вась і намроіў троля...

Пакуль я так стаяў і спрабаваў асэнсаваць перажытае і думаў пра тое, што за выкінутым калабком Міхі трэба ісці ў начны двор, з-пад ложка выцягнулася малюсенькая сінняя ручка з чатырма пальчыкамі, схавалася цукерка і знікла. Тут ужо я быў упэўнены, што кагосьці бачыў, і імгненна лёг на падлогу, каб зазірнуць пад ложка.

— Тата, што ты там робіш? — Міха напэўна сядзела ў ложку і пазірала зверху на мяне.

— Да нічога асаблівага, правяраю, каб тут нікога не было.

— А? Давай я табе дапамагу! — І дачка праз імгненне была са мною пад ложкам.

У самым дальнім куце сядзела сінняя маленькая істота, якая трымала ў ручках цукеркі.

Перад нашымі вачыма была казачная істота, пачварка, а за яе спінай быццам раслі незвычайныя маленькія фіялетаваыя туліпанчыкі, якія хаваліся пад пухнатым сіннім хвостом.

Міха падпаўзла бліжэй, і мне падалося, што прастора пад ложкам павялічылася ў некалькі разоў (альбо зменшыўся я сам).

— Хто ты?! — шаптала Міха і паўзла на фіялетавае і сінняе святло. Было відавочна, што ні дзіця, ні гэтая істота не баяцца адзін аднаго.

— Я — Люля! — ціха прамовіў хтосьці з дальняга кутка і зрабіў крок насустрач. І мы ўскрыкнулі ад здзіўлення.

Перада намі паўстала пухнатая, кашлатая Люля: маленькія лапкі, дзве валасатыя галавы, чатыры вочкі і восем вялікіх вушак, а ззаду — вялікі пухнаты хвост, які на самым канцы быў падобны на рамонак.

— Я — Лю! — адказала левая галава.

— А я — Ля! — адказала правая галава.

— Мы вырошчваем туліпаны, іх пах адганяе злыдніў. Нас паклікалі вашыя калабкі, бо да вас пачалі прыходзіць лясныя прывіды, а гэта кепска. — Хорам прамовілі Лю і Ля.

— А я — Міха. А гэта мой тата.

Як высветлілася пазней, Люля будзе жыць пад нашым ложкам яшчэ пару дзён, бо трэба абараняць Міху ад злыдніў, якія крадуць каляровыя сны, прыходзячы ў расчыненыя форткі і прасочваючыся праз танючкія шчыліны ў аконнай шыбе.

У той вечар першай сустрэчы з Люляй мы добра яшчэ пасядзелі, пагутарылі, паласаваліся цукеркамі і пайшлі спаць кожны ў свае ложка, і спалі добра, не прачынаючыся да самай раніцы.

На нашай выспе сапраўды стары лес, напэўна, старэйшы за чалавецтва.

Цяпер, перад тым як заснуць пасля казкі, Міха абавязкова пакідае пачэннае каля ложка. Я, вядома, кажу ёй, каб не рабіла гэтага, бо так могуць завесціся прусака і мурашы, і мышы... Яна ж не хоча знайсці пад падушкай прусака, але адначасова думаю: «Ну і няхай! Есці ўсе хочучы, не толькі людзі, Люлі, пачвары і прывіды (і ў кожнага свой густ), але і мурашы, і прусака, і мышкі, і нават Чук, Бук і Сап-сап любяць па начах вандраваць у пошуках прыгод, каб падсілкавацца чым-небудзь». Але падчас абеду Міха ўсё роўна запэцкае кашай сваіх калабоў ці залые сокам. А я і па сёння не ведаю, ці была насамрэч тая дзвюхгалоўная Люля, ці гэта мне Міхаліна нашаптала ў вушы, пакуль я задрамаў, падчас чытання казкі. Адно ведаю дакладна: на фортках больш ніхто не сядзіць па вечарах.

З твораў літоўскага пісьменніка Юсцінаса Марцінкявічуса (1930—2011) ёсць магчымасць пазнаёміцца дзякуючы паэту Алесю Разанаву, які зрабіў пераклад з мовы арыгінала. Юсцінас Марцінкявічус за сваю плённую творчасць быў адзначаны Дзяржаўнай прэміяй СССР, Дзяржаўнай прэміяй Літвы. Меў ганаровае званне народнага пісьменніка Літвы.

Юсцінас МАРЦІНКЯВІЧУС

Мова

Ішла — пакідала сляды ў гісторыі і ў краявідах. Спела на матчыных вуснах, западала ў дзіцячыя сэрцы.

Якое ічасце паклікаць возера, камень, траву!.. Шчыры дзякуй за смак слова, што вымаўляю.

Часам убачу яе ў чорнай жалобнай хустцы каля знявечанага надмагілка сястры сваёй — прускай мовы.

Цяжка плакаць. І цяжка маўчаць.

Пахаванне ракі

Не маем асновы: адкуль і куды. Здумелыя словы. І выдмы нуды.

Ці хібы слябібы, ці ямы віры, што рушылі рыбы у вырай нямы?!.

Ці сіла схлусіла на першай вярсе?! — Са дна, як з магіль, трава прарасце.

Ў ліхія харомы ідзе ты, рака... Бы твар нерухомай, дно лаішчыць рака.

Збірайцеся, людзі, аплачам бяду; і слёзы ліць будзем, бы колісь ваду.

...Бы нешта ў грудзях адсяявала, аціхла, знямела. Праз голле ў абсяг з крыкам жаласным птушка ўзяцела.

Пабудзем яшчэ

сярод ценяў, лістоў, галашэння, пакуль адпяча на ілбе тайны знак паражэння.

Пабудзем удвух, дух вады, хлеба жытняга, солі, пакуль не патух у акне клён чырвоны паволі.

З бяссоннем у лад акурат зразумеем да рана, што кліканых імат і, авохці, так мала абраных.

Маленства паэзіі

бацька ўзараўшы поле за стол сеў склаў рукі і быццам гняздо паклаў іх перад сабою

глядзеў я ў тое зладжанае гняздо струджанае ажно ўрэшце вымкнуў з яго жаўрук і спеў узняў да самага паднябесся

Схапіўшы мяне за горла, не адпускае верш. Не магу ніяк ад яго адчпіцца і вымавіць не магу. Нібы гэта ў сне адбываецца, калі крыкам крычыш, а голас не азваецца — адно енк, няўцямае скавытанне. Альбо: сніш, што бяжыш, а пабегчы, аднак, не ўдаецца — ў зямлю паўрасталі ногі.

звязаў успамінам рукі каб раптам не задушылі

пакінуў упоцёмках

іх адных без даху над галавою

лёгка не боязна вольна і не шкада

нібыта ужо мінула жыццё само без мяне самога

жыццё даганяе мяне я даганяю жыццё сустрэнемся на часіну

кажу яму

о маё жыццё а яно галавою круціць

не пазнае мяне альбо я не пазнаю яго

разам ідзём нейкі час

я ведаю што яно сказала б мне а яно што яму я наўзям сказаў бы маўчым

некім прыкідваюся на развітанне адно аднаму усё працягваем рукі

выгавараную вычарпаную яе ужо можна было б заваліць каменнем

перарастае мову маю суздром твая зорная ціша неба

як ракавіну прыкладу яе да вушэй каб слухаць нераспазнаны далёкі пошум

Ліст

напішу як ніколі нідзе не бывае адно па лістоце што падае зразумееш

што гэта было на зямлі радкі будзеш чытаць і можа угледзеш вочы мае між іх

напішу як бывае калі нічога не застаецца можа адно па дыханні ўтоеным распознаеш што я гэта будзеш чытаць абдымі ліст — гэта ўсё што маю

Schwer sind die Berge, schwer sind die Meere. R. M. Rilke

Цяжкія горы. Цяжкія моры. Яшчэ цяжэйшая твая нелюбоў.

Бачу наверхню месяца нежывую.

Калі аціхнуць крокі твае — хто наблізіць зямлю да мяне? Калі змоўкне твой голас — хто птушку абудзіць?

Знячулая нелюбоў у сэрца ўпінаецца і ахінае, бы поцёмны німб, галаву.

Што я меў, прыгадаваў. Не прыгадаю, што маю.

Расказаць жыццё

Цяжкія горы, цяжкія моры (ням.)

з дрэвамі бегалася з травой гаварылася спаў пад бацькавым кажухом пад матчынай хустаю апынаўся

даводзілася выць ваўком ад голаду ноччу зімавай здаралася сцюжа да слёз расчульвала вочы

вітала цвіценне дождж лаішчыў з аблокаў сонца глядзела ўсчыналіся скрозь скокі без бога

семя крыві па Літве лёталі з братам стралялі адно ў аднаго і абое злеглі ў адзін грудок

колькі разоў ужо я паміраў быў не разумеючы не асягаючы адно адчуваючы толькі што ад мяне адываецца нешта што я аддаляюся ад чагосьці

ды ўсё яшчэ ўдаецца адкласці на потым найбольшую смерць як вяртанне даўняй пазыкі працэнты выплываючы настаянна хваробай няўдачай бядой болем нават любоўю

Ёсціна

прыйдзе абавязкова прыйдзе

прыйшла ўжо паставіў крэсла каб села прыйшла ўжо

малое нясмелае дзеўчыня ўсадзіў у крэсла нагамі не дакранаецца да зямлі якая ўжо ёсціна тут калі вось жа нагамі не дакранаецца да зямлі

можа нагам спадарыні змог бы падпораю стаяць можа не разумею спадарыню а... —

адчатіся

Паэзія?

гэтак ці так яна ўсё адно ўштурхоўваецца ў рэчаіснасць хоць ведаць не ведае хто ўрэшце яна сама і што рэчаіснасць урэшце

Пераклаў з літоўскай Алесь РАЗАНАЎ

Конкурс «УРОКІ СУЧАСНАСЦІ»

Урок для вучняў 11 класа па цыкле «Давыд-гарадоцкія каноны» Г. Марчука

Абгрунтаванне актуальнасці тэмы. Сацыяльныя сеткі — самы звыклы спосаб камунікацыі для сучаснай моладзі. На ўроку па творчасці Георгія Марчука вучні абмяркоўвалі «Давыд-гарадоцкія каноны» не толькі з аднакласнікамі, але і з сябрамі ў сацыяльных сетках. У якасці эксперыменту на ўроку выкарыстоўваліся смартфоны, і кожны мог выказаць сваё меркаванне пра творы Г. Марчука на прасторах сусветнага павуціння.

Мэта ўрока — пазнаёміць вучняў з асноўнымі фактамі жыцця і творчасці Георгія Марчука, развіць умённе аналізаваць эпічныя творы, стварыць умовы для развіцця лагічнага і творчага мыслення.

Арыгінальнасць правядзення ўрока.

На папярэднім уроку вучні былі падзелены на групы і атрымалі заданне:

1 група: падрыхтаваць матэрыял пра Давыд-Гарадок.

2 група: прэзентаваць паведамленне пра раку Гарынь.

3 група: пазнаёміць клас з беларускім сучасным празаікам Георгіем Марчуком.

4 група: падрабязна адказаць на пытанне, што такое «канон».

Заданне класу — прачытаць «Давыд-гарадоцкія каноны» Георгія Марчука.

Эпіграф: «Шчасце не ў тым, чаго ў нас, можа, і няма, а ў тым, што мы ёсць на Зямлі» (Георгій Марчук).

Урок пачынаецца знаёмствам з Давыд-Гарадком. На экране — фотаздымкі горада.

Вучні першых дзвюх груп расказваюць пра Давыд-Гарадок і раку Гарынь.

Настаўнік прыводзіць асноўныя звесткі з біяграфіі творцаў, выбітных дзеячаў навукі, якія нарадзіліся на давыд-гарадоцкай зямлі: доктара фізіка-матэматычных навук Андрэя Самсона, паэта Леаніда Дранько-Майсока, пісьменніка Уладзіміра Глушакова.

Вучні трэцяй групы агучваюць паведамленне пра жыццё і творчасць Георгія Марчука. Чацвёртая група расказвае, што такое каноны. Матэрыял — на экране. Задача вучняў — зрабіць апорныя запісы ў сшытак.

Настаўнік: «Давыд-гарадоцкія каноны» — гэта невялікія ліра-эпічныя навелы са спавядальна-вельчым зместам. Яны прысвечаны роднай зямлі пісьменніка і яго суайчыннікам.

У навілах уздымаюцца тэмы сям'і, малой радзімы, сяброўства, вучобы.

Вылучаюцца афарыстычныя выслоўі філасофскай тэматыкі: пра вечнасць, жыццё і смерць, веру, любоў, сэнс жыцця.

Першым сярод дзесяці ідзе «Канон Богу». Зараз я прачытаю яго ўголас. Ваша задача — услухацца і падумаць, што хоча данесці пісьменнік. Ці зразумелыя вам яго думкі? Вазьміце ў рукі аловак і рабіце ўласныя пазначэнні на палях (прыём «Маркіроўка тэксту»).

Робота ў парах.

Настаўнік: «Давыд-гарадоцкія каноны» адсылаюць да ўкладу жыцця нашых

продкаў, але давайце паспрабуем адаптаваць філасофскія думкі аўтара да сучаснасці, якую цяжка ўявіць без тэхналогій. Зараз у вас будзе ўнікальная магчымасць скарыстацца смартфонам падчас навукальнага працэсу.

Каб прыцягнуць як мага больш шырокае кола вашых сяброў і знаёмых да беларускай літаратуры, выкажыце ўражанне ад твора ў выглядзе запісу ў адной з сацыяльных сетак: «УКантакце», «Фэйсбук», «Твітэр», «інстаграм» або «Ютуб».

Гэта можа быць публікацыя, якая змяшчае малюнак, фразу і музычную кампазіцыю, што асацыююцца з творам; разважанне з заклікам абмеркаваць прачытаны канон; фота з хэштэгам; відэа. Уявіце сябе блогерамі!

Заданне выконваецца на працягу 6—8 хвілін.

Напрыканцы ўрока настаўнік прапонуе звярнуцца да эпіграфа, абмеркаваць афарызм Г. Марчука. У класе падрыхтавана выстаўка кніг давыд-гарадоцкага пісьменніка: вучні могуць узяць кнігу, калі ёсць жаданне, прачытаць іншыя творы аўтара.

Дамашняе заданне — на выбар. Пры жаданні работы можна выкласці ў сацыяльныя сеткі.

1. Падрыхтаваць сачыненне-разважанне «Каноны ў маім жыцці».

2. Складзі відэарад па «Давыд-гарадоцкіх канонах».

НАД РАКОЮ ГАРЫНЬ

3. Прачытаць кнігу Г. Марчука «Голас і слова. Афарызмы, разважанні», выпісаць найбольш трапныя выслоўі і пракаментуваць іх.

Узел вучняў у занятках. Вучні з цікавасцю адгукнуліся на творы Г. Марчука ў сацыяльных сетках, прапанавалі правесці конкурс сярод паралелі ў афіцыйных групах гімназіі ў сацыяльных сетках.

Вынікі. На ўроку быў абраны праблемна-пошукавы метады, выкарыстоўвалася тэхналогія крытычнага мыслення. Хочацца спадзявацца, што пасля ўрока вучні будуць часцей чытаць творы беларускіх аўтараў і абмяркоўваць іх у розных фарматах.

Вольга КАСКО, настаўніца беларускай мовы і літаратуры гімназіі № 37 г. Мінска

Лёсы старадрукаў

Цены былых уладальнікаў

Што хаваецца між старонак гэтых выданняў? Пра што гавораць устаўкі, запісы, падклейкі, газетныя ўрыўкі, якія трапілі ў кнігі? Паспрабуем раскрыць некаторыя сакрэты на падставе «рэчавых доказаў», знойдзеных у кірылічных старадруках першай чвэрці XVII ст. з Цэнтральнай навуковай бібліятэкі НАН Беларусі.

Прыгажосць «фасада» кніг (шырыфт, гравюры, застаўкі, ініцыялы) бачная ўсім. На пачатку ці ў канцы старадрукаў дапытлівы чытач можа даведацца пра выхадныя звесткі: хто, дзе і калі надрукаваў, каму прысвяціў, хто быў замоўцам і фундатарам. Так, у прадмове да Служэбніка (Масква, 1602) паведамляецца, што ён выдадзены па загадзе цара Барыса Гадунова і яго сына царэвіча князя Фёдора Барысавіча. У пасляслоўі да Евангелля (Масква, 1606) адзначана, што кніга выйшла пры дзяржаве Васіля Іванавіча (Шуйскага).

Па-за фасадам хаваецца не менш цікавая прыватная гісторыя асобнікаў, пра якую можна даведацца з рукапісных запісаў былых уладальнікаў, якія засталіся на палях аркушаў. Жонка зрынутага расійскага цара Васіля Шуйскага Марыя, якая вымушана была апошнія гады жыцця правесці ў маскоўскім Новадзвявочым манастыры, пажадала свой асобнік Евангелля (Масква, 1617) пакінуць у царкве на «ўспамін душы». Яе жаданне было замацавана запісам. Блізкі з змесце запіс сведчыць пра перадачу ў дар асобніка «Кнігі пра святарства» Іаана Златавуста (Львоў, 1614) для забеспячэння малітваў за супакой душы вядомага пісьменніка XVII ст., скарбніка Тройца-Сергіева манастыра Сымона Азар'іна.

Факт набыцця кнігі Іаана Златавуста «Гутаркі на 14 пасланняў святога апостола Паўла» (Кіеў, 1623) зафіксаваў на сваім асобніку Емельян Украінцаў (1641—1708), адзін з самых спрытных і паспяхоўных расійскіх дыпламатаў. Пакінулі свае аўтографы і больш сціплыя асобы: поп Фёдар, казанскі дзяк Васіль Іванаў сын, царкоўны староста Сямён Светакоў...

Тамсны след былых чытачоў можна адшукаць і між зжаўцелых аркушаў старадрукаў. Так, у асобнік Евангелля вучыцельнага (Рахманаў, 1619) у якасці закладкі нейкі чытач (уладальнік) уклаў частку аркуша з напісанай ад рукі малітвы: «Господи ты знал, что от не в муку

пойдут, почто же ты нас зародил и на светъ выпустил». Гэтыя словы напісаны на адваротным баку судовага бланка з надрукаваным тэкстам: «Мировой Съезд помещатся», «...невяка одной стороны не лишает другую права представить словесныя объяснения (ст. 171 и 172 Уст. Гр. Суд.)». Унізе прыпісана ад рукі: «Моск уезда 2 стана вв Черкизов».

Гэты адрас, магчыма, меў дачыненне да чытача кнігі. У канцы XIX ст. часткай былой сядзібы князеў Чаркаскіх у сяле Чаркізава Маскоўскага павета валодаў маскоўскі купец Васіль Аляксеевіч Хлудаў (1841 — 1913). Ён быў адным з сыноў вядомага маскоўскага прадпрыемальніка, калекцыянера старажытных рукапісаў і старадрукаваных кніг Аляксея Іванавіча Хлудава (1818 — 1882). У адрозненне ад бацькі, Васіль Аляксеевіч атрымаў бліскучую адукацыю, але ў практычнай дзейнасці поспеху не меў. Ён пазычыў вялікую суму грошай, якія яму не вярнулі, ашуканцам удалося ўцягнуць яго ў даволі сумнеўнае прадпрыемства. Пасля шэрагу няўдач Васіль Іванавіч палыбіўся ў духоўнае жыццё, засяродзіўся на вывучэнні Евангелля, перачытваў кнігі, пакідаючы шматлікія нататкі, і нават захапіўся спірытызмам. Словы малітвы маглі быць напісаны ім (ці невядомай асобай) у час душэўнага ўзрушэння, звязанага з выклікам у суд. Але дакладна мы гэтага не ведаем.

Адзін з былых уладальнікаў асобніка «Гутарак на 14 пасланняў апостола Паўла» Іаана Златавуста (Кіеў, 1623), відавочна, займаўся гаспадарчымі справамі і цікавіўся прадметамі бытавой хіміі. Гэтую выснову мы зрабілі на падставе пакінутай у асобніку паловы рэкламнай улеткі з тэкстам: «Торговля ...ных аптекарскихъ и красильныхъ матеріаловъ ... ихъ купцовъ торгующихъ подъ фирмою ... тья Усачевы ... Москвъ въ москательномъ ряду въ Нижегородской Ярмарки ... льшой москательной лини № 6 и 7 ... в Ирбитской Ярмарки ... гостинномъ дворѣ № 109/174 110/175 111/176». На адваротным баку зроблены запіс: «1 п 28 ф перцу молот», унізе прыпіска алоўкам: «1 п. 38 ф.». Уладальнік кнігі, відаць, быў заможным чалавекам, наўрад ці простама абывацелю спатрэбіцца 1 пуд 38 фунтаў молатага перцу. Магчыма, уладальнік

Частка рэкламнай улеткі, укладзенай у асобнік «Бясед на 14 пасланняў апостола Паўла» Іаана Златавуста (Кіеў, 1623).

кнігі нават меў дачыненне да саміх братоў Усачовых, купцоў першай гільдыі, якія гандлявалі ў апошняй чвэрці XIX ст. маскательным таварам (прадметы бытавой хіміі) у Маскве.

Сярод былых уладальнікаў кніг вылучыўся невядомы прыхільнік строгай маралі. У зборнік царкоўных правілаў «Намаканон» (Кіеў, 1624) ён дадаў 5 сваіх аркушаў, на якіх уласнаручна пералічыў разнастайныя грахі, якія могуць напаткаць чалавека ў паўсядзённым жыцці: «Аще ли кто муж или жена мигнет блуда ради...», «Аще кто ступит чужой жене на ногу блуда ради с похотию...», «Аще кто кому плюнет на лицо или в рот...». Выкупіць гэтыя грахі можна было захаваннем посту, пэўным лікам малітваў і паклонаў. Верагодна, гэта быў святар, які клапаціўся пра тое, каб прыхаджане жылі набожна і сціпла.

Інфармацыю пра былога ўладальніка кнігі можна «счытаць» нават з падклейкі старонак. Адзін практычны чалавек, які жыў у сярэдзіне XX ст. у горадзе Вольску Саратаўскай вобласці, падклеіў «Трыездзь кветную» (Масква, 1621) фрагментам газеты «Цемент» (орган Вольскага ГК ВКП(б) і гарадскога Савета дэпутатаў № 68 за суботу 6 красавіка 1946 г.). У выніку на 57-м аркушы старадрукаванай рэлігійнай кнігі з апісаннем богаслужэння ў «вялікі панядзелак» апынуўся перадавы артыкул «За что мы будем бороться в новой сталинской пятилетке». Хутчэй за ўсё, маніпуляцыя з газетай была здзейснена ўжо пасля смерці Сталіна.

На жаль, імёнаў і прозвішчаў апошніх уладальнікаў вызначыць не ўдалося, але паводле «рэчавых доказаў» з іх прыватных кніг мы высветлілі, у які час і дзе яны жылі, даведаліся пра іх сацыяльнае становішча, некаторыя рысы характару і факты з жыцця.

Алена ЦІТАВЕЦ

Выдавецкі кошык

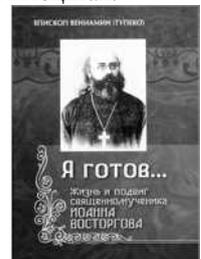
ИЗДАТЕЛЬСТВО «ЧЕТЫРЕ ЧЕТВЕРТИ» PUBLISHING HOUSE «FOUR QUARTERS» www.4-4.by

Зборнік лірыкі «Прызнанне ў любові» прысвечаны малой радзіме. Яго склалі вершы беларускіх класікаў і сучасных паэтаў, пераствораныя па-руску Валянцінай Паліканінай. Адметна, што з Янкі Сіпаківа паэтэса зрабіла пераклад не толькі вершаў, але і паэм у прозе: на старонках выдання змешчана яго паэма «Экстаз», а таксама фрагменты твораў «Варзоб» і «Ахвярны двор». «...Пакланіцца любові, вышэй ад якой нічога няма на свеце», — заклікае высокі пафас лірыкі... Кніга разлічана на шырокае кола рускамоўных чытачоў.

Выданне Васіля Дубейкі «На березе Мышанкі» распаўвае пра гісторыю вёсак Старая Мыш і Новая Мыш. Калісьці мястэчка Мыш, а пасля Новая Мыш было буйным паселішчам на тэрыторыі Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага, значным сацыяльна-эканамічным і культурным цэнтрам. Воласць Мыш са статусам графства ахоплівала значную тэрыторыю Баранавіччыны. Кніга ўтрымлівае звесткі пра ўладальнікаў мышанскіх зямель, становішча мясцовых жыхароў у розныя часы да 1921 года ўключна. Не абмянае аўтар увагай Яна Чачота, які некаторы час жыў і працаваў у гэтых мясцінах.

Кніга «Я гатовы...» жыццё і подзвіг свяшчэннамучаніка Іаана Восторгова» епіскапа Веніяміна (Тупека) рэкамендавана да публікацыі Выдавецкім саветам Беларускай праваслаўнай царквы. За назву ўзятыя апошнія словы, сказаныя святаром на краю магілы перад тым, як кат стрэліў яму ў патыліцу. За сваё кароткае жыццё (1867—1918) працягерэй стаў прыкладам служэння Богу і людзям, а ў народнай памяці яго вобраз застаўся непадзельным з мужнасцю і цярдлівасцю. Акрамя таго, падзвіжнік пакінуў багатую духоўную спадчыну: ён з'яўляецца аўтарам шматлікіх пропаведзяў. Яго словы ніколі не страцяць актуальнасці: «Мы лепш застанемся самотнымі са сваёй праўдай і народным сумленнем, чым... будзем карыстацца паблажлівай пахваляй ворагаў». Выданне актуальнае не толькі для вернікаў, але і ўсім, хто цікавіцца гісторыяй і філасофіяй.

Пра жыццё і творчасць выбітнага піяніста, носьбіта традыцый Маскоўскай фартэпійнай школы Валерыя Шацкага (1937—2013) распаўвадаюць Таццяна Шацкая і Вольга Макеева. 1960—1970-я гады славны музыкант правёў у Мінску, з першых дзён з'яўлення ў сталіцы апынуўся ў цэнтры музычнага жыцця. Вярнуўшыся ў Мінск з Поўначы ў 1982 годзе, працягваў музычную і выкладчыцкую дзейнасць: даваў канцэрты ў філармоніі, рыхтаваў канцэртныя праграмы, выступаў членам журы на міжнародных конкурсах і фестывалях. Адметнасцю выдання «Валерый Шацкі: жыццё, творчасць, успаміны» з'яўляецца тое, што ў якасці ілюстрацый падаюцца і кавалкі партытур з выканальніцкімі заўвагамі музыканта. «Не будзь у цісках майстэрства» — адно з яго залатых правілаў, якое мае сэнс не толькі для выканальніцкага мастацтва.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Яна БУДОВІЧ

Прэзентацыя

Час Марынінай

Дзякуючы супрацоўніцтву «Белкнігі» і выдавецтва «Эксмо» беларускія чытачы сустрэліся з расійскай пісьменніцай, аўтарам вялікай колькасці твораў дэтэктыўнага жанру Аляксандрай Марынінай. У межах візиту праймаіка ў Беларусь адбылася прэзентацыя новага рамана «Горкі квэст» у кніжнай

— Па-першае, у 1990-я гады мы вельмі добра памяталі, як было прыкра ад пастаяннай татальнай хлусні савецкага часу. Як толькі адмянілі цензуру, мы адчулі магутны пазітыўны энергетычны стымул, — патлумачыла А. Марыніна падчас сустрэчы з журналістамі ў прэс-цэнтры Дома прэсы. — Мінула 25 гадоў. Ідзе час, змяняецца наша стаўленне да мінулага: забываем дрэннае, памятаем лепшае. Але ўсім, хто сумуе па савецкай уладзе, у якасці прышчэпкі неабходна прачытаць «Горкі квэст». Па-другое, вырасла пакаленне, якое нарадзілася ў канцы 1980-х гадоў і не ўяўляе, што такое савецкая улада, як жылі людзі пры тым парадку і пры тых тэхналагічных умовах. Менавіта таму яны зусім не разумеюць, як мысліць наша пакаленне. Прорва неадольная.

Можа стацца, такія вяртанні не заўсёды дакладныя і адекватныя, падкрэслівае пісьменніца. Але, тым не менш, яны могуць даць нейкае ўяўленне таго часу і людзей, што жылі тады і жывуць зараз. Аўтар не ставіла задачы паказаць дакументальна, як людзі існавалі пры савецкай уладзе. Усё, што датычыцца рэалій той сферы (гэта нават тлумачыцца ў кнізе), наўмысна гіпертрафіравана. Мэта ў тым, каб моладзь, якая ўдзельнічае ў квэсце, магла за даволі кароткі час адчуць і зразумець тое, што людзі бачылі на працягу многіх гадоў.

Дарэчы, візіт пісьменніцы ў Беларусь распачаўся з сустрэчы з беларускімі чытачамі. А. Марыніна адзначыла, што найбольш часта чытачы пытаюць, якое стаўленне ў аўтара да экранізацыі, як аўтар стварыла вобраз Каменскай, як вырашыла стаць пісьменніцай, ці выкарыстоўвае пры стварэнні дэтэктываў гісторыі з практыкі.

Наступная з кнігі пісьменніцы будзе пра Каменскую. Новая гісторыя, упэўнена аўтар, будзе цалкам адрознівацца ад папярэдняй.

краме «Светач», а таксама сустрэча падчас семінара з супрацоўнікамі «Белкнігі», якія займаюцца кнігапродажам і кнігараспаўсюджваннем.

Стваральніца вобраза знакамітай Каменскай імкнецца рабіць літаратурную справу жанрава разнастайнай, эксперыментуе. Першым істотным эксперымантам стаў твор «Смерць як мастацтва», дзе аўтар увяла міфалагічных персанажаў у класічны дэтэктыў.

«Горкі квэст» — кніга зусім іншага кшталту. Па сюжэце існуюць нарысы «Запіскі маладога настаўніка», напісаныя маладым чалавекам у 1970-я гады. У іх студэнт, а затым супрацоўнік Міністэрства замежных спраў СССР разважае пра тое, як бы ён, калі б быў настаўнікам літаратуры ў старэйшых класах, выкладаў творы Максіма Горкага. А ў той час М. Горкі ўспрымаўся толькі як спявак рэвалюцыі. Гэты тэкст з'яўляецца сюжэтам ўтваральным, бо на ім будзе квэст. У штучна створаных умовах 1970-х гадоў былі змешчаны людзі, якія нарадзіліся нашмат пазней за расадў Савецкага Саюза. Чаму ж менавіта рэчаіснасць таго часу стала асновай новага рамана?

МАСТАЦТВА БУДУЧЫНІ,

альбо Як дапаможа Беларусі экаарт?

Увагу тэме экалогіі ўдзяляюць мастакі самых розных краін свету. Кожны прыносіць часцінку сябе, сваіх поглядаў і светаадчуванняў. Але агульным для ўсіх з'яўляецца адна мэта: паляпшэнне стаўлення чалавека да прыроды сродкамі самых розных формаў мастацтва.

Сярод прадстаўнікоў экаарту — не толькі мастакі, але і дызайнеры, паэты, якія, выкарыстоўваючы сімвалы, метафары, апавяданні, малюнкi, жадаюць змяніць традыцыйнае чалавечае ўспрыманне жыцця, акцэнтуючы ўвагу на дробязях, якіх мы звычайна не заўважаем.

Мастакі Беларусі таксама звяртацца да экаарту. Усё часцей на вулічных пляцоўках з'яўляюцца экааб'екты. Варта прыгадаць выстаўку арт-аб'ектаў з драўляных катушак для электрычнага кабеля на вуліцы Матусевіча, арганізаваную Беларуска-саюзам дызайнераў. А ў кастрычніку на «Восеньскім салоне» ўпешыню была прастаўлена экакампзіцыя. Арт-група «12» прадэманстравала прафесійны экаарт праект «SDGs», які акцэнтаваў увагу на неабходнасці вырашэння актуальных праблем навакольнага асяроддзя і прыроды. Кіраўнік экалагічных праектаў Анастасія Ждановіч і вядомыя маладыя сучасныя мастакі Алег Касцючэнка і Аляксей

Кузьміч вырашылі аб'яднацца і скарыстаць мову мастацтва ў такой нялёгкай тэме, як экалогія.

Праект задуманы на стыку скульптуры, відэаарту і гукавога эфекту. Інсталцыя з паўсфер з ядрамі Зямлі адпавядае сямнаццаці мэтам устойлівага развіцця, якія неабходна дасягнуць да 2030 года, і пазначае непадзельную сувязь усяго жывога на планеце. Кожная з мэтаў заснаваная на глабальных праблемах, вырашэнне якіх патрабуе сістэмнага падыходу і сумесных намаганняў. Відэавочна, што ўсе мэты ўстойлівага развіцця цесна ўзаемазвязаны, таму вырашэнне адной праблемы дае магчымасць рэалізоўваць некалькі задач.

Відэашэраг апелюе да тэмы ўзаемаразумення і адкрытасці людзей дзеля вырашэння складаных праблем агульнымі намаганнямі.

Арт-група «12» займаецца прасоўваннем і папулярызаваннем экалагічнага мастацтва ў Беларусі і за мяжой. У яе задачы ўваходзіць прыцягненне ўвагі да глабальных пытанняў, напрыклад, такіх, як змяненне клімату і ўмацаванне сувязяў паміж людзьмі розных краін.

— Праблемы экалогіі намога больш глабальныя, чым лічыць наша грамадства, — тлумачыць кіраўнік экалагічнага праекта Анастасія Ждановіч. — Мы доўгі час займаемся гэтай тэмай і разумеем, што не так лёгка расказаць чалавеку пра пэўныя нюансы. Тут патрэбны канцэпт, ідэя, праз якую і з'яўляюцца ўсе гэтыя ніткі разумення. Ісціна, калі яна існуе, закладзена ў працаце. І часам, каб нешта зразумець, трэба адкінуць усё лішняе. Так жа, як і ў нашай інсталцыі: паміж людзьмі і краінамі ёсць сувязь, аднавіўшы якую, мы зможам дамагчыся вырашэння любых мэтаў. Калі сумясяццэ ўсе сямнаццаць частак інсталцыі, атрымліваецца цэласная форма, непадзельны арганізм, адзіны свет, дзе ўсе чуюць і разумеюць адзін аднаго, пакідаючы след у гісторыі.

На прыкладзе праекта «SDGs» можна гаварыць пра тое, што грамадства Беларусі гатова ўспрымаць экаарт. На «Восеньскім салоне» да стэнда была вялікая чарга. Кагосьці цікавілі гукі, хтосьці глядзеў аб'екты. Але больш за ўсё было дзяцей. Ім падабаліся колеры. Яны мацалі аб'екты рукамі, выказвалі свае здагадкі, што гэта. Мы ў дасціпнай форме расказвалі, якая мэта інсталцыі. Маленькія адкрывальнікі глядзелі відэа, гулялі адзін з адным. Я ўпэўнены, што мы змаглі выказацца і зацікавіць ідэяй. Тое, пра што мы кажам, — зусім не жарт і не бальная тэма. У мастацтве нашай краіны гэты кірунак новы, і, мне здаецца, вельмі актуальны.

— Калі прэзентавалі праект на «Восеньскім салоне», вельмі спадзяваліся, што тэма здольная захапіць, — расказвае адзін з аўтараў праекта Аляксей Кузьміч. — Кагосьці цікавілі гукі, хтосьці глядзеў аб'екты. Але больш за ўсё было дзяцей. Ім падабаліся колеры. Яны мацалі аб'екты рукамі, выказвалі свае здагадкі, што гэта. Мы ў дасціпнай форме расказвалі, якая мэта інсталцыі. Маленькія адкрывальнікі глядзелі відэа, гулялі адзін з адным. Я ўпэўнены, што мы змаглі выказацца і зацікавіць ідэяй. Тое, пра што мы кажам, — зусім не жарт і не бальная тэма. У мастацтве нашай краіны гэты кірунак новы, і, мне здаецца, вельмі актуальны.

Экалагічнае мастацтва, дызайн і архітэктуру называюць мастацтвам будучыні. Ініцыятывы і сумесныя намаганні дзеляюць мастацтва, бізнесу і экалагаў прыносяць рэальны плён, і чым больш масавым стане экалагічны рух, тым больш важкім будзе вынік.

Некаторыя мастакі працуюць з прыродай як з рэсурсам для канкрэтных эстэтычных пачынанняў. Мастакі, арыентаваныя на экалагічны дызайн, зацікаўлены ў дасягненні канкрэтных фармальных эстэтычных эфектаў. Творцы, якія працуюць у галіне экалагічнага дызайну, ствараюць мастацтва, якое залежыць ад непасрэднага досведу і ўзаемадзеяння з канкрэтным месцам. Экалагічны падыход да дызайну — разглядаць творы мастацтва ў больш шырокім кантэксце таго, як людзі, расліны і жывёлы ўзаемазвязаны адзін з адным або з зямлёй.

У Беларусі гэты кірунак — пакуль на старце развіцця, але ўсё больш творцаў разумеюць яго перспектыву і патэнцыял, праводзяць экапленэры і семінары. І ў выніку з'яўляюцца цікавыя экааб'екты.

Вікторыя АСКЕРА,
фота аўтара

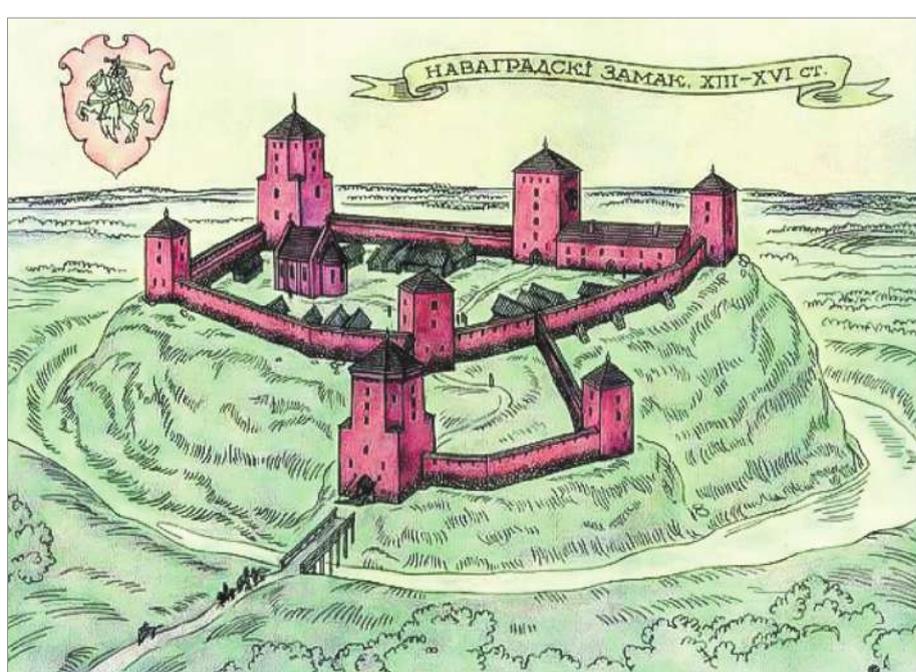
ПАЛЁТ

іх значэнне сёння, то заўтра, можа, наогул не будзе чаго згадваць, а народы мацуюцца памяццю.

Тут Яўген Кулік-мастак, сам нібыта быліны герой, здолеў зрабіць немагчымае: ён не толькі матэрыялізаваў памяць, надаўшы ёй рэальныя вобразы, ён быў адным з тых творцаў, хто прымусіў памяць жыць у сучаснасці і працаваць на краіну. Менавіта дзеля яе ён здзіўляў свае творчыя ўчынкi: сярод іх «Помнікі дойлідства Гарадзеншчыны», «Замкі Беларусі», кніжная графіка да «Слова пра паход Ігаравы», ілюстрацыі паводле твораў Янкі Купалы ды паэмы Міколы Гусоўскага «Песня пра зубра», што выходзіла ў перакладзе на беларускую мову. Адзін з самых істотных творчых учынкаў Яўгена Куліка — злучэнне з уласнай гісторыяй народа, які доўгі час быў ад яе адлучаны. І яго вельмі хвалявала, каб не было паўтору з магчымасцю сыходу ў нябыт беларусаў як нацыі і Беларусі як краіны. Тым больш што пры набыцці незалежнасці і жаданні ўпісацца самастойна ў вялікі свет краіна набыла і новыя выклікі сучаснасці, сярод якіх вельмі адчувальна пльынь маскульту, які цісне на ўласную традыцыю.

Тэмы Яўгена Куліка і сёння падаюцца актуальнымі. Нават у ягонных спробах гістарычных рэканструкцый, бо яшчэ не ўсе замкі ў Беларусі адноўлены. Ды і кніжная класіка патрабуе ў ілюстрацыі такога падыходу, які б здолеў уразіць свядомасць нават самага тэхналагічна прасунутага дзіцяці. І сам Яўген Кулік спрабаваў розныя графічныя тэхнікі. На выстаўцы прадстаўлены малюнкi алоўкам і тушшу, пастэлі, акварэлі, лінарыты. Галоўнае адчуванне, што пакідаюць яго творы, — магчымасць узняцца над нашым днём і ўбачыць гісторыю як працэс — бясконцы.

Марыя АСПЕНКА

Гісторыя вылучае адметных і захоўвае адметнае. Каб прыйсці ў мастацтва са сваім поглядам на гісторыю, трэба ўмець падкрэсліць непаўторнасць. І вельмі захацець, каб яе ўбачылі іншыя. Мастак Яўген Кулік здолеў. І гэтым адметны.

І нават цяпер, калі яго няма, згадваецца той перыяд, калі можна было сцвярджаць: у адметнасці беларускага мастацтва — вялікая сіла. Ды і цяпер можна сцвярджаць гэта паводле выстаўкі твораў Яўгена Куліка ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, прысвечанай 80-годдзю аўтара: 80 работ, створаных амаль за паўстагоддзе.

Ён свядома абраў графіку. Магчыма, яна давала яму магчымасць больш дакладна і зразумела прамовіць галоўнае для сябе, каб яно стала галоўным для ягоных землякоў. Пра 1000-годдзе Беларусі ён умудрыўся сказаць яшчэ ў 1980-м, калі стварыў паштоўку да гэтай даты. І працягваў абранае аднойчы: гісторыя радзімы стала яго натхняльніцай. А ў ёй хавалася столькі адкрыццяў, якімі можна было абудзіць іншых. І ён ствараў тое рэальнае, што даўно мінула, але падавалася ўсё ж жывым, — заставалася наноў удыхнуць душу. І мінуўшына для яго ажывала: у вобразах Рагвалода і яго дачкі Рагнеды, Усяслава Чарадзея і Давыда Гарадзенскага, Ефрасінні Полацкай ды Кірылы Тураўскага...

Вялікую частку творчага жыцця ён аддаў гістарычным рэканструкцыям праз мастацтва: адлюстроўваў як асоб, так і тыя згадкі пра даўніну, што засталіся на зямлі ў выглядзе аб'ектаў спадчыны — замкаў, храмаў, курганоў. Разумеў: калі не падкрэсліць

Фота з сайту artmuseum.by

СПРОБА АРЭЛЯЎ

Сацыяльныя калізіі, загадкавыя метафары, напружаны колерапіс, гульня са стэрэатыпамі — вось тое, што змог даць у гэтым годзе «Лістапад». Гэтыя плыні адлюстраваліся і ў дзвюх праграмах — нацыянальным конкурсе і «Малодосці на маршы». Знаёмства з першай абяцала амаль гатовы напрамак журналісцкай думкі — адлік усіх супадзенняў ці несупадзенняў у параўнанні са стэрэатыпамі. Другая праграма складалася з дэбютных рэжысёрскіх работ і павінна была ў нейкай сучаснай манеры адлюстраваць нацыянальна-гістарычную спецыфіку краін-удзельніц.

I. ДА ІНШАЙ МАЛАДОСЦІ

Няспыннае адчуванне «іншасці» падчас прагляду фільмаў з праграмы «Малодосць на маршы» тлумачыцца проста: большасць фільмаў з усходніх краін (ад Блізкага Усходу да краін Азіі). А Усход — гэта асаблівая сістэма культурна-выхаваўчых зносін паміж рознымі сацыяльнымі класамі. Гараджане і жыхары вёскі, бацькі і дзеці — розніца паміж гэтымі групамі нашмат больш істотная, чым у заходняй традыцыі. І нават у рамках адной краіны тэма гэтага сацыяльнага раслаення можа раскрывацца па-рознаму...

У індыйскай стужцы «Спадар» Рахены Геры праілюстравана звычайная (ці не архетыпічная?) гісторыя ўзаемаадносін паміж багатым гарадскім мужчынам і вясковай жанчынай, якая працуе ў яго пакаёўкай. Але ж усё ж адбываецца адыход ад заходняй галівудскай «хэпіэндаваасці»: там, дзе маскулт ужо падводзіў бы нас да вяселля, індыйскі фільм робіць у паветры пальчыкам, стаіць на сваёй жыццёвай праўдзе і такі падводзіць герояў па розныя бакі (хаця і не без нейкай лёгкай надзеі на лепшае). У іншай індыйскай карціне «Гандляр бранзалетаў» Эрэ Годы ступень «масавасці» значна памяншаецца. Рэжысёр і апэратар больш не вядуць гледача за ручку, дзея развіваецца сваім парадкам: побыт індыйскай вёскі, доўгі фокус на штодзённых справах, героі, якія незалежна ад роднасці звяртаюцца адзін да аднаго «брат» і «сястра», што перашкаджае адразу ўнікнуць ва ўсе сямейныя сувязі.

Менш сацыяльна-арыентаванымі, але не менш «іншымі» паўсталі дзве азіяцкія стужкі: кітайская «Прах» Лі Сяэфэна і тайландска-кітайская «Манта Рэй» Пхуціпхонга Арунпхенга. «Прах» — асаблівае асэнсаванне дэтэктыва, на працягу якога два забойцы актыўна рэфлектуюць на тэму сваіх злачынстваў. Усё працята такім псіхалагізмам, што ад герояў чакаеш ледзь не раскольнікаўскай сакеры ў бабульцы, але атрымліваецца, што камунікаваць між сабою яны пачалі на падставе кніжкі Льва Таўстога...

У сапраўдны сюррэалістычны жах пераносіць «Манта Рэй». Па-першае, загадкавае поле з рознакаляровымі каштоўнымі камянямі і зноў загадкавыя ці то салдат, ці то паляўнічы, ці то звычайны бандыт, які ўвесь час некага ці нешта высочвае. Гэта нагадвае незнаёмага жудаснага тыпа, якога стварэа твая падсвядомасць падчас сна. Другая страшнаватая рэч — нямы галоўны герой. На працягу ўсяго фільма не ведаеш, нават па нейкіх невербальных прыкметах, што ў гэтага чалавека ў галаве. Асобная, быццам увогуле нерэальная, прастора з ліхтарамі-камянямі, галоўны герой, які праходзіць праз метамарфозу, і сувязь усяго гэтага з назвай фільма дае магчымасць зрабіць здагадку: «Манта Рэй» — псіхалагічная прыпавесць пра захаванне ўласнай ідэнтычнасці і адначасова пра ўменне заставацца ўнікальнай адзінкай, але пры гэтым дзяліцца максімумам «сябе».

Але фільм-пераможца конкурсу «Мёртвыя і іншыя» (Жана Салавісы і Рэнэ Надэр Месоры) акцэнтуюе ўвагу на характары асобнай унікальнай культуры, за што журы прысудзіла яму прыз імя кінарэжысёра В. Турава за лепшы фільм конкурсу. Тут адлюстраваны адначасова канфлікт племені/цывілізацыі і традыцый/асабістага шляху. Узмацняецца ж адыход ад знарочыстага наратыву да адхіленага апавядання праз тое, што акцёры складаюцца выключна з прадстаўнікоў племені Краха, на побыце якога і будзецца фільм... Але галоўнае (што, напэўна, і стала вырашальнай кропкай у перамозе на фестывалі) — канцоўка, у якой гучыць пытанне пра магчымасць выжывання традыцыйных культур пад націскам глабалізацыі.

Ці не пытанне ідэнтычнасці ўжо не першы год застаецца актуальным і для нашай краіны?

II. БЛІЖЭЙ ДА СУЧАСНАСЦІ

Сучасны беларускі кінематограф — гэта, згодна са стэрэатыпам, ахвяра нашага ідэйнага гісторыяцэнтрызму, закручанага вакол катастрафічнай падзеі. Але «Лістапад» яскрава паказаў, што можа быць па-іншаму. З усіх стужак Нацыянальнага конкурсу тэма вайны прысвечаны толькі адзін ігравы альманах — «Вайна. Застацца чалавекам», зняты на Беларусьфільме пры ўдзеле такіх рэжысёраў, як Мітрый Сямёнаў-Алейнікаў, Кацярына Тарасава, Дзмітрый Федаровіч і Ігар Васільеў. Таксама крыху закранае тую ж тэму дакументальны фільм «Мая Германія» Аляксандра Свішчанкова, які, што можна дапусціць па назве, хутчэй разглядае сацы-

Кадр з фільма «Дачка».

яльны бок постваеннага жыцця. І калі з дакументальнай карцінай усё зразумела (там паказваюць жыццё сына этнічнага немца, які вырас у СССР у атмасферы адарвання і цяпер, ужо ў гадах, не можа паўнацэнна адчуваць сябе ні немцам, ні беларусам), то з альманахам усё больш цікава.

«Вайна. Застацца чалавекам» складаецца з чатырох прыблізна дваццаціпяціхвілінных сюжэтаў, адзін з якіх — адаптацыя рамана Кузьмы Чорнага «Млечны шлях». Але менавіта адаптацыя класіка атрымалася найбольш сумніўнай. Складана казаць, ці не пераігралі акцёры, ці не занадта шмат пафасу было ў іх рэпліках, але відавочна: саўндтрэк, які быццам бы спампавалі з бескаштоўнай бібліятэкі трывожных гукаў, рабіў з твора Чорнага нейкі грэш-хорар (і ён, зразумела, ні кроплі не пужаў, а выклікаў у гледачоў інтэлігентны смяшок). Прабіўным і чалавечным атрымаўся кароткі метр пра ветэранаў Вялікай Айчыннай, у якім адкрыта і смела адлюстроўваецца, наколькі фіктыўны характар у асобных выпадках маюць патрабаванні паважаць гісторыю і як нават шчыры інтарэс моладзі да захавання гэтай памяці часам разбіваецца аб бяздумныя і бяздушныя заклікі. Астатнія ж творы ў альманаху адзначыліся там, дзе ніхто не чакаў: у візуальным адлюстраванні метафарычна-псіхалагічных пластоў мастацкай рэальнасці. Прыняе, што чакаеш ад беларускага кіно пра вайну — паказ хай сабе сціплага, але даволі канкрэтнага паслясмерцевага вымярэння. Рэдкія, насычаныя колерам, вобразы часам працавалі як трэба, знаходзячыся ў кантрасце з «вымярэннем жывых», часам — былі незразумелым «раямляем у дрыгве». Асобным дыпламам за візуальнае вырашэнне была адзначана частка альманаха пад назвай «Франка» (рэж. М. Сямёнаў-Алейнікаў), найбольш запамінальным прыёмам якой была каларыстыка сноў (сама навела знята ў ч/б).

Калі «Беларусьфільм» нават у рамках ваеннай тэматыкі пераходзіць да псіхалагічнага пераасэнсавання (з адпаведнай увагай не толькі да «таго, што», але і да «таго, як»), ёсць усе падставы спадзявацца на пэўную эвалюцыю беларускага кінематографа, які становіцца бліжэйшым да сучаснасці.

Але больш сучасная, здавалася б, стужка «Крышталь» (пра яго пісалі раней асобна) не задае пытанняў — толькі канстатуе факты. «Моладзі і наогул творчым людзям у Беларусі 90-х кепска і няўтульна», — зазначана. «Беларускія малыя населеныя пункты — багна, падобная на фільмы Звягінцава» — зазначана. І гэтак далей. Гэтую статыку сюжэта і кінамовы, у прынцыпе, можна было б успрымаць як алюзію сучаснага ладу жыцця. Але не гэта прыцягнула ўвагу журы.

Пераможцам у праграме беларускага ігравага кіно стала дастаткова вытанчаная польская карціна «Дачка» Мары Тамковіч. Па сутнасці, гэта фільм, у якім бацька праўдай і няпраўдай спрабуе абараніць сваю згвалтаную дачку, але і сам сваёй увагай робіць толькі горш, і адміністрацыйныя органы ўсяляк затрымліваюць ход крымінальнай справы сваёй бюракратычнай цяганінай. Але д'ябал — у дэталях. Сярод тэхнічных момантаў найбольш адметная апэратарская работа, якая будзе апавяданне на мностве статычных фіксаваных планаў,

што надаюць дзеі адначасова і тэатральную фіксаванасць на дыялогах і эмоцыях герояў, і дакументальную адкрытасць. Моцным ходам стаў апэратарска-сюжэтны рэфрэн, калі падчас фільма паўтараецца сцэна з самага пачатку, але ў кантэксце гэтага самага пачатку другі раз яна выклікае больш трывогі. Сюжэт рухаецца згодна з драматургічным узмацненнем, пры гэтым узмацненне гэтае ідзе не толькі ўверх, але і ўбок: з кожнай спробай галоўнага героя вырашыць сваю (то-бок дачкі) праблему ён не толькі паступова набліжаецца да вырашэння, але і прыводзіць гэтым самым у рух іншыя сацыяльныя працэсы, якія адгукаюцца і ўнутранымі праблемамі, і праблемамі сустрэчнымі...

Дакументальная праграма Нацыянальнага конкурсу стала для мяне адкрыццём персаналій. Харызма Ганны Хітрык, вакалісткі групы «S°unduk», настолькі паглынула ў фільме «Нашы дзеці» Галіны Адамовіч — пра выхаванне дзяцей з асаблівасцямі развіцця. Штосьці падобнае здарылася і з карцінай Алены Цагельскай «Аляксандр Забаўчык. Мой джаз», дзе мастацкія работы Аляксандра і джазавы фон атрымаліся нашмат цікавейшыя за работу рэжысёра.

Зусім іншымі былі ўражанні ад дакументальнага фільма-пераможцы «Песні для Кіта» Руслана Фядотава. Нягледзячы на тое, што і тут усё трымаецца на персаналі галоўнай герані-бамжыхі, асабага захапленна заслугоўвае тое, як рэжысёр (а ён жа і апэратар, і ўсё астатняе) знаходзіць побач з ёй у досыць складаных момантах, але заўсёды хавае чалавецкае глыбока ў сабе і застаецца нерухомым, каб камера непрадузята фіксавала кінематографічнае агаленне, нават цаной эмацыянальна-псіхалагічнага стану герані.

У анімацыйнай сферы сярод іншых за першае месца «грызліся» два ваўкі: «Ваўчышка» Ігара Воўчака і «Лагодны воўк» Наталлі Дарвінай паводле казкі Алены Масла. Абедзве карціны атрымалі свае ўзнагароды. Наталлі, як аўтарцы найбольш выкшталонай з розных бакоў стужкі, аддалі перамогу: яна дэманструе гуманістычную іпастась санітара лесу, якая сябруе і са сваёй ахвярай — ягнём, і з умоўным «драпежнікам» — чалавекам.

Ігар Волчак як сапраўдны мастак атрымаў спецыяльны дыплом за паэтычнасць. У касмічных малюнках фільма было нешта большае за кіно: сапраўдны палёт. Вялікая Ваўчыца замест Вялікай Мядзведзіцы, часам грубыя, але шчырыя мазкі, якімі насычаны лясныя краявіды, асобныя, не надта анімаваныя, але вельмі фактурныя вобразы самага Ваўчышкі ды іншых жывёл стужкі, — ва ўсім гэтым адчуваўся аўтарскі стрыважанне, жаданне паказаць не столькі канкрэтныя рэчы, колькі архетыповыя характары і мадэлі сусвету, якія за імі стаяць. Адзінае, здаецца, перашкодзіла атрымаць галоўны прыз: «Ваўчышка» ўсё ж такі атрымаўся хутчэй лірычным асабістым выказваннем.

Па-за ўвагай журы праляцелі «Азбука небяспек» Таццяны Кубліцкай і «Гультайка Васіліса» Марыны Карпавай, і гэта здаецца зразумелым: «азбучнасць» і павучальны настрой схіляюць анімацыю да чагосьці выключна дзіцячага.

Трэці прыз, «Саламянага зубра», далі за мікраальманах «У Палессі на балоеце», дзе рукамі некалькіх рэжысёраў — Руслана Сінкевіча, Рамана Бурмакова, Святланы Катляровай і Марты Герашчанкі — праз багацце выканаўчых тэхнік было прадэманстравана шматграннасць беларускага фальклору. У адрозненне ад гульнявога альманаха «Вайна. Застацца чалавекам», які складаецца з самастойных сюжэтаў, у гэтым анімацыйным творы апаведы пра беларускіх фантастычных жывёлін і месцы, дзе яны бытуюць, звязаныя сюжэтам пра хлопчыка, які апынуўся ў гасцях у Лешука. Карцінка пры гэтым вар'іравалася ад розных стыляў малюнка да пластылінавай анімацыі.

Такім чынам, у рамках Нацыянальнага конкурсу анімацыйная частка стала самай угаранаванай, што сведчыць пра якаснае існаванне гэтай плыні ў беларускім кінематографі.

Аніма — душа. І, можа, адчуванне яе асаблівасці рэжысёрамі робіць нашы фільмы прыцягальнымі?

Данііл ЛЫСЕНКА

P. S. Гэта справядліва наогул да кіно, што засведчылі кінадэбютанты «Малодосці на маршы». І беларускае кіно паказала, які шлях яно прайшло праз унікальны гістарычны вопыт да пошуку гуманізму ў нашы дні. І сам «Лістапад» апынуўся сёлага ў сітуацыі, што паграбуе гуманістычнага падыходу ў дачыненні да нацыянальнага конкурсу, які задумваўся і ладзіўся з клопатам аб працягу нацыянальнага — не толькі кінапрацэсу, але і кінамастацтва.

ІМГНЕННІ ПАДПАРАДКОЎВАЮЦЦА

(Пасляпрэм'ерных прызнанні)

На сваёй струне

Ларыса СІМАКОВІЧ,
кампазітар

Зноў лістапад.

Выцягвае з-пад спуду часу ўпадабаны эпизод, уздымае імгненні падзей далёкай гісторыі і жывацісна, вільготнымі туманамі, увасабляе іх у шэрань восеньскіх раніц і вечароў.

Лістапад любіць паразважаць на вечныя тэмы, выбіраць у суразмоўцы восеньскія сэнсы і ставіць напрыканцы аўтограф — распісваецца імжой і здзіўленнем аголеных дрэў.

Праз лістападаўскія проімы дзьме-прадзімае гісторыя.

Адзін лістападаўскі дзень — цёплы, млявы, італійскі — некалі зафіксаваны дбайнай рукою пісара, застаўся ў гісторыі не толькі італійскай, але і беларускай. А сёння яна множыць сябе шматкроць, не раўняючы, як жоўтая апалая ліста на халоднай рудой глебе.

Пяцьсот год таму, дзявятым лістападаўскім днём, у зале Tinello dei Dottori біскупскага палаца далёкай Падуі Францыск Скарына ў прысутнасці мясцовага кардынала здаў экзамен на званне доктара медыцыны. Першадрукары былі ўручаны дыплом і доктарская мантыя... Адкрываючы насяджэнне, віцэ-прэзідэнт калегіі доктар свабодных навук і медыцыны Тадэа Мусаці сказаў: «Ваши достоїнстві спадары навукі! Я склікаў Ваши вялебнасці дзеля наступнай прычыны. У Падуі прыбыў вельмі вучоны, але бедны малады чалавек, доктар свабодных навук, родам з вельмі далёкіх краін, якія ляжаць на адлегласці чатырох тысяч міль...» (паводле кнігі «Невядомы Скарына» С. Абламейкі).

А пахмурным тутэйшым лістападаўскім васямнацітым днём, з яго неад'емнай схаладнелай самотай, тыдзень назад адбылася прэм'ера ў гонар таго самага няўрымсты-студэнта.

СВОЙ ФРАНЦЫСК СКАРЫНА

У рэпертуары Нацыянальнага акадэмічнага опернага тэатра была опера Д. Смольскага «Францыск Скарына»... Партытура сімфоніі У. Дарохіна «Францыск Скарына, жыццё і бессмяротнасць» — у архіве. Хто апошні перагортваў яе старонкі? Красамоўнае «ў кожнага Гогаля павінен быць свой Пецярбург» міжволі дае права на «ў кожнага кампазітара павінен быць свой Скарына». Ён павінен быць — уласны вобраз рэнесанснай асобы.

Так ствараецца Скарыніяна, і «чым больш культурных пластоў у музыцы, тым больш вытанчаных характарыстык». (А. Шнітке). Пласти забяспечваюць вастрэню ўспрымання, значнасць, трываласць. Сучаснае музычнае мысленне хоць і здзіўляе-насяджвае, але, відавочна, не расчароўвае.

Жыццё Францыска Скарыны — узор недэманстрацыйнага патрыятызму, генетычны код культуры і нацыянальнага духу, які нікуды не знікае, нават калі сёння ў пылу пад нагамі. Тут можна стаць побач з самім Скарынам і ва ўнісон з ім прамовіць: «...так і мы, дружа, хіба не можа сярод вялікіх паслужыць людзям мовы нашай, прыносячы ім свае маленькія кніжкі працы, з тае прычыны, што міласцівы Божа з той мовы на свет пусціў...»

Скарынава жыццё — падарожжы... Ім, падарожнікам, Еўропа адкрывала свае таямніцы.

Узыходзіла новая эпоха — вірыла і выпраменьвала таленты. Геніі зрушвалі свет.

Святло нараджала святло, як Полацак — Францыска Скарыну.

Кракаў для яго выдзьмуў агонь ведаў.

Падуя карнаваліла маладым шчасцем, надзеяй, верай і безліччу магчымасцяў, якое можа прапанаваць Адраджэнне.

Вільня гарэла. І спрэчкамі з Парацэльсам, і спусташальнымі пажарамі. Вільня здранцвела халодным целам Маргарыты.

Масква чырванела спаленымі Скарынавымі кнігамі — таямнічая русінская мова засталася неразгаданай.

Прытуліла Прага. У каралеўскім садзе каралеўскі садоўнік гадаваў кветкі тут, адзіноты і болю.

НАЙВЫШЭЙШАГА ГАТУНКУ ЗНОСІНЫ

Кнігі, якую ніхто не чытае, няма. Опера, якую ніхто не слухае, з'яўляецца толькі фізічным аб'ектам. Культура без нагляду, якая сама па сабе, сыходзіць у андэграўнд. Гэта зразумела: калі няма ўмоў для культурных працэсаў, дынамікі, эксперыменту, пошукаў, памылак — культура сыходзіць. Яе месца займае чужародная, запазычаная культура. Свая канае «Бандароўнай». Пустазелле з суседняга поля беспакарана перапаўзае на незанятую нікім тэрыторыю і з асалодай мацуецца дарэмным.

Музыка — знак. Музыка — вобраз. Экспрэсіўны музычны жэст, кароткая фраза абуджаюць дух, часам пры-

Дырыжор Міхаіл Казінец.

водзяць да шоку. Напэўна, так і павінна быць. Публіка любіць узрушэнне, публіка прагне эмоцый і новых энергій. Традыцыя. Мэйнстрым. Авангард. Кантрапункт кантрастаў. Таму цікавасць — заканамерная рэакцыя на рэчаіснасць, звычайны рытм дыхання. Каб жыць. Каб існаваць. Каб не прапасці. Нявыкананы твор замірае ў шуфлядзе спалоханай лісіцай. Губляе сілу моманту і актуальнасць, марудна пераходзіць у катэгорыю «музыкі будучыні» з прывіднай надзеяй на «лепшы час». Няспраўджанае паглынае забыццё, калыхаецца неабуджанай матэрыяй у касмічным малацэ няздзейсненага.

Некалі стымулам для кампазітарскай дзейнасці была пераважна цікавасць опернай публікі да новых твораў. Менавіта задавальненнем такой цікавасці-патрэбы была азначана дзейнасць тэатральных імпрэсарыя.

Сёння не так. Слухач памяняўся. Імпрэсарыя зніклі. Іх функцыі цяпер выконваюць энтузіясты. Пашанцавала, калі імпрэсарыя яшчэ і дырыжор. Ён жа энтузіяст. Ён жа апантаный новай музыкай. Натхняльнік. Падбухторшчык. Аўтарытэт. Прафесар. Народны артыст Беларусі Міхаіл Казінец. Прыдуманым ім лістападаўскі фест «Музычны марафон» з нагоды свайго 80-годдзя абвастрае нерв сёлетняй музычнай восені. Амбітная, зайздросная, не для кожнага «пад'ёмная» ідэя. «Манфрэд» П. Чайкоўскага, Скрыпачны канцэрт Ё. Брамса з адным з найлепшых выхаванцаў Акадэміі музыкі скрыпачом Арцэмам Шышковым, гала-канцэрт з лепшымі спевакамі айчыннай опернай сцэны. І — прэм'ера. Імя Францыска Скарыны — на афішы. Музыкае ўвасабленне Скарынавых дарог, сем сцэн жыцця, рытм і стракатасць пейзажаў рэнесанснай Еўропы. Жыццё як найлепшае здзяйсненне сябе.

Ніхто так не ўмее сябраваць з беларускім кампазітарам, як дырыжор Міхаіл Казінец. У дачыненні да іх Казінец нібы ўслед за Бенджамінам Зандэрам, дырыжорам Бастонскай філармоніі, не сарамеецца «выпраменьваць энтузіязм». «Збірае» музыку, калі зімовы світанак сініць шыбы, і нясе ў абдымках новую партытуру, захінуўшы яе ад недарэчных позіркаў і дробных спакусаў.

Прыільнік і паслухач музыкі Бетховена і Чайкоўскага дырыжор Міхаіл Казінец не ставіць партытуры сімфоніі на паліцу. Яны «просяцца» назад, на пісьмовы стол, у рукі, у абдымкі. Так чыстае сумленне сілкуецца спрадвечным, каб спрыяць нараджэнню новага: «...хто промню дапамог усмешку вызнаць, той назаўсёды застаецца знакамітым, асмеліўшыся на зямлю рай перанесці...» (Джамбатыста Марына).

Тут Міхаіл Казінец падобны да Ігара Стравінскага, які таксама ніколі не спыняў свой прафесійны жыццёвы інтэнсіў, не баяўся мяняцца, вучыцца, цікавіцца і ультрасучаснай, і старадаўняй музыкай. З Бруна Вальтэрам дырыжор сінхронна пагаджаецца: «папса — лепшы спосаб трымаць нас за быдла».

Але больш М. Казінец падобны да сябе. Яго рэальнасць — вечнасць Скарынавай кніжыцы пад пахай. Такі знакавы беларускі філармоні, якім не прамінуў натхніцца і захапіцца Якуб Колас: «...і на ягаднік пагоніць, і па бары на верасы пусціць, і ўсе лужкі перабярэ!...» Хто ж спыніць таго беларуса, які захаце перамогі?

Прэм'ера араторыі «Скарына. Вяртанне», увасабленая Дзяржаўным акадэмічным сімфанічным аркестрам Беларусі (мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор А. Анісімаў), Дзяржаўнай акадэмічнай капэлай імя Р. Шырмы (мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор В. Янум), салістам — рок-музыкантам Янам Жанчаком, — неаспрэчаная перамога. Перамога над забыццём, над «лісіцай у шуфлядзе», над звычайнай беларускай «млявасцю і абыя-

кавасцю да жыцця», над шэранню лістападаўскіх вуліц і такіх самых, мышынага колеру, сцэнічных куліс глядзельнай залы.

ЛІХТАР ВЫСОКА НАД ЖЫЦЦЁМ

Сімфанічны аркестр — з'ява-цуд у маруднай плыні чалавечай эвалюцыі. Пуд, невычарпальны па рэсурсах, здольны да самаадраджэння. Дзейсна-стваральная сіла: сумяшчэнне літаратурнай дакладнасці з каларыстыкай жывапісу на нематэрыяльным узроўні. Ліхтар над чалавечым жыццём. Агромністы крышталі, здольны ўвабраць у сябе ўсе пералівы святла незавершанага касмічнага пейзажу і адбіць яго срэбрам разнастайнай шматварыянтнасці. Магчымасць тлумачэння цуду нулявая.

Нехта падвесіў гэты ліхтар высока над жыццём не без даў прычыны. Сімфанічны аркестр у рэжыме гучання — як штохвілінная зменлівасць, лёгкая, узаемнае пранікненне Часу і Вечнасці, як касмічны танец мінулага, сапраўднага і будучыні. І музыка з тых энергій, з тых старонак партый і партытур няспешна, нібы па сходах, саступае ў зямное, даступнае, становіцца адчувальнай і зразумелай, з пазнакай нетутэйшасці.

Безліч вобразаў. Жыцця не хоціць на дыялог з ім. Змогі хапае хіба на неспатольнае жаданне адчуваць сябе прыналежным да высокіх сфер і спраўджаць прагу жывога сэрца быць у абдымках дзейснай культуры.

Калі сто чалавек, кожны з якіх індывідуальнасць, злучаюцца ў адзінае гукавое поле, гэта правае наскрозь. Музыка матэрыя, вытканая з мноства сілавых ліній і памкненняў, з рознакварных і супярэчлівых энергій, злучае ў адно кампазітара, салістаў, слухача, яднае завершанае драматургічных акалічнасцяў.

У ЖАНРЫ АСАБІСТАЙ ПАДЗЯКІ

Марына Новік — скрыпачнае *solo* ў прэм'ерным здзяйсненні араторыі «Скарына. Вяртанне». Выкананне роўнае нараджэнню. Захапленне роўнае захопу. Асэнсаванне праз матэрыю бягучага моманту. Адно з магчымых выяўленняў таго, як мяняецца свет. Улічана складанасць — сучасная музыка — супярэчліва прыгажосць, заканамерная нязручнасць. Гегеліянская традыцыя інтэпрэтацыі мастацтва як мэтанакіраванага працэсу руху, з перавагай «вялікіх тэндэнцый». Агромністае збудаванне не з каменю, не з дрэва, не з травы, а амаль з яе водару.

Абуджэнне стоеных да пары энергій, вібрацыйных віхураў; бездакорнае дасланне. Музыка як мастацтва гуку. Рэдкая здольнасць. Выканальніцкае аўтарства — калі лёс музычнага твора ў руках выканаўцы і «чым была б музыка без тых, хто надае ёй жыццё і эмоцыі, хто робіць яе вядомай і любімай?» (Эжэн Ізаі). Непазбаўленая дзіва відавочнасць: множнасць вымярэнняў ніхто не адмяняў, і гэта гучыць у геаметрычнай вышыні, разрастаюцца і цвітуць шматмерныя гукавыя сады?

Жыццё, падоўжанае створанымі шэдэўрамі, кароткае толькі па гарызанталі. Перашкоды не спыняюць, а адкрываюць далагляды. Імгненні пачынаюць падпарадкоўвацца. Прыкметай сілы становіцца абыякавасць да перашкодаў.

Сур'езны спектакль — рызыка. Спроба мастацкага выказвання на сур'езную тэму — рызыка. Гульня ў паддаўкі з глядачом выключнаецца. Наадварот: суцэльная безабароннасць і аголенасць нерва. Яшчэ і не спектакль, а толькі ўвасабленая музыка манументальнасць ідэі, якая супадае з часам і сэнсам...

І застаецца нязменнай прага пісаць, кожны дзень вяртацца да лістоў партытуры, кожную раніцу пачынаць з позірка на ўчарашні незавершаны такт, аркуш, які так падобны на чаканне твайго любімага ката: сцішаны і чуйны мяккі камяк да першага паварота ключа ў сенцах. Жыццё звужаецца да гэтай стракатай-паласатай старонкі партытуры, якая дзівосным чынам, па невядома якіх законах, раптам з аднамернай робіцца пластычнай, бесцырымонна пераступае парог дазволенага, уваходзіць у межы іншыя, у прастору бясконцаю, гнуткую, згодлівую, дзе ўсё, што лічыцца недасяжным і бязглуздым, раптам робіцца неабходным і адзіна слушным.

Нялёгка замешваецца экзістэнцыяльнае цеста.

Чым мераць эпоху? Чым, калі дыстанцыя не ўсталявалася, а змест эпохі — значны — выспявае раз, сёння, у гэта самае імгненне. Хаця... адкуль яму, значнаму, узяцца? Уся надзея на Ньютана і на яго меркаванне, што метэарыт — дурная прыдумка, бо метэарытам проста няма адкуль падаць...

Але ж... Але ж прэм'ера адбылася: у цэнтры Еўропы — насупраць плошчы Якуба Коласа...

Неспакойнае сэрца

Фота Юрыя Іванова.

Аўтар сімфанічных твораў ды песень — для ўсёй Беларусі, пра гэта гаварыла краіна ў апошнія дні. Калега і шчыры сябра для тых, з кім звёў лёс. Разам успамінаем Ігара Лучанка.

ПРА ЗАКАХАНАСЦЬ

У 1990-я гады я працавала музычным рэдактарам на беларускім радыё. Адночы мне даручылі падрыхтаваць святочны эфір да 8 Сакавіка. Вырасыла зрабіць такую праграму, дзе прадстаўнікі «моцнай паловы чалавецтва» расказалі б пра свае другія палавінкі. Вельмі хацелася «падчапіць» у праграму і Мулявіна. Ён прызначыў доўгачаканую сустрэчу ў сваім філарманічным офісе.

У патрэбны час я прыцягнулася туды са сваім грувасткім дыктафонам.

— Уладзімір Георгіевіч, што для вас у жыцці значыць каханне? — задаю «дзясурнае» пытанне. Мулявін набірае паветра ў лёгкія, каб адказаць, але замест гэтага ў невялічкай паўзе раптам раздаецца асцярожны стук у дзверы, пасля чаго ў праёме паказвацца галава Лучанка.

— О, Ігар! Заходзь! Мы тут якраз гаворым пра каханне! — кажа Мулявін і запрашае Лучанка падсесці да нас.

Ну, думаю, зараз і Лучанка раскручу, каб расказаць пра сваю Аляксандру Рыгораўну. Яна ж у яго прыгажуня і разумніца!

Ігар Міхайлавіч на лятку «ўрубалецца» ў размову:

— Усе мае песні пра каханне! — усклікае ён. — Гэта каханне да радзімы, да дзіцяці, да жанчыны. У жыцці немагчыма без кахання, бо яно ўзносіць і акрыляе. Уся мая музыка — гэта каханне. Гэта мелодыя. Дастаткова згадаць такія мае песні, як... (адбыўся доўгі пералік песень з назвай усіх аўтараў тэкстаў і выканаўцаў).

— Слухай, Ігар! А «Если б камни могли говорить» — пра каханне песня ці не? — раптам спытаў Мулявін, спрабуючы надаць твару сур'ёзна выгляд.

Ігар Міхайлавіч тут жа знайшоўся, як ні ў чым не бывала працягнуў свой маналог і чарговымі гарачымі словамі даказаў, што і гэтая, і іншыя яго песні патрыятычнага зместу таксама пра каханне, бо іншага і быць не можа!

Ды Мулявін і так цудоўна гэта ведаў, а інакш не сябравалі б яны з Лучанком столькі гадоў. Інакш не быў бы Лучанок яго любімым аўтарам...

Ігар Міхайлавіч быў вельмі добрым і велікадушным чалавекам з неспакойным і спагадлівым сэрцам. Дарэчы, менавіта так — «Неспакойнае сэрца» — называлася адна з яго песень, якую спяваў Віктар Вуячыч, яшчэ адзін яго вялікі сябар і выдатны выканаўца твораў Ігара Міхайлавіча. Сэрца Лучанка балела за ўсіх сяброў і калег, якія мелі ў ім патрэбу і якім дапамагаў, чым і як мог. І таму, як ён цалкам дакладна вызначыў у той нефармальнай размове, уся музыка, створаная ім, і сапраўды да апошняй ноткі была прасякнута каханнем. Яго песні, як рознакаляровыя карцінкі калейдаскопа, — светлыя, добрыя, натхнёныя, узнёслыя, шчырыя, сумныя і вясёлыя — напісаныя неспакойным сэрцам чалавека, закаханага ў жыццё.

26 верасня 2018 года аркестр імя Жыновіча пад кіраўніцтвам Міхаіла Казінца правёў у Белдзяржфілармоніі вялікі канцэрт да 80-годдзя Ігара Лучанка. Песні Ігара Міхайлавіча ўсіх прыўзнялі, стваралі свята сваёй прыгажосцю і маляўнічасцю. Падчас канцэрта Ігар Міхайлавіч разам з сям'ёй сядзеў у ложы перад сцэнай. Усміхаўся, апладзіраваў. Мы бачылі, што яму было цяжка хадзіць. Тады ў мяне ўпершыню зашчыміла ў грудзях ад разумення таго, што гэта, магчыма, апошні яго канцэрт...

Вольга БРЫЛОН

ПРА ТВОРЧЫЯ ІСЦІНЫ

Мы пазнаёміліся з ім у далёкія шасцідзясятныя гады мінулага стагоддзя. На

тэлебачанні была праграма «Я з шасцідзясятых». На адной з тэлевізійных перадач мы сустрэліся.

— Ты думаеш, усё, што мяне акружае, прыйшло да мяне само? Не. Я гэтага дамогся. Само па сабе нічога не бывае, — сказаў ён мне.

Я і да гэтага часу не ведаю, што нас злучыла. Любоў да музыкі, фатаграфія?

— Фатаграфія — гэта момант ісціны, — казаў ён. — Тое, што ты фатаграфуеш — ісціна.

Адночы Ігар пазнаёміў мяне са сваімі бацькамі. Міхаіл Лукіч і Аляксандра Гарасімаўна былі вельмі гасцінныя, пра

што сведчыць фота, якое я зрабіў ля брамкі хаты ў Мар'інай Горцы.

Выдатны арганізатар, меладыст, клапатлівы сем'янін. Аўтарытэт Ігара Лучанка дазваляў выбіваць кватэры для калег.

Ленінградскі кампазітар Андрэй Пятроў казаў яму:

— Напішы аперэту. У вас выдатны музычны тэатр.

Але Ігара Міхайлавіча прапанова не зацікавіла. Лепшыя творы Лучанка з'явіліся дзякуючы саюзу з Уладзімірам Мулявіным, стваральнікам ансамбля «Песняры».

Адночы я спытаў Уладзіміра Георгіевіча, як яму працуецца з Лучанком. Адказ Мулявіна мяне ўразіў і парадаваў:

— Хай Ігар дасць мне 2—3 ноты, і я з іх зраблю твор. Не з кожным кампазітарам я магу так працаваць.

Лучанок працаваў у розных жанрах, але найбольш плённа — у песенным. Яго мелодыі запамінаюцца надоўга.

Юрый ІВАНОЎ

Фота Юрыя Іванова.

ПРА СТВОРАНАЕ РАЗАМ

1998 год. Жнівень. Я на працы ў «ЛіМе». Рэзка адчыняюцца дзверы, і заходзіць Ігар Лучанок. Дзякуе за публікацыю артыкула да яго юбілею і кажа: «У мяне амаль з усімі лепшымі паэтамі Беларусі напісаны песні, а з вамі — ні адной. Давай напішам!» Я не адмовіўся, але і не стаў пісаць спецыяльна...

І ўсё ж песню мы з Ігарам Міхайлавічам напісалі. Вечарам 30 верасня 2009 года мне з газеты «Культура» патэлефанавалі Яўген Рагін і папрасіў па-сяброўску да раніцы напісаць тэкст для песні. І не проста для песні, а для гімна работнікаў культуры. Я доўга адмаўляўся, і ўсё ж сябра ўгаварыў. Раніцай я прадыхтаваў па тэлефоне тэкст, а праз паўгадзіны да мяне завітаў фотамайстар Юрый Іваноў, і мы паехалі да Ігара Лучанка. Гаспадар нас чакаў: была заварана гарбата і падрыхтавана печыва. Я спадзяваўся, што прыедзем, пакінем тэкст і развітаемся. Ды дзе там! Ігар Міхайлавіч пачаў з таго, што сказаў: «Я даўно памёр! І ніякіх песень болей не пішу!». Юрый Іваноў, пачуўшы такую заяву, перавёў размову на надвор'е, на яблыкі, на грыбы. Пагаварылі пра гэта ўсё недзе з паўгадзіны, і толькі потым Лучанок узяў мой тэкст і пачы-

таў. «Відаць, што майстар зрабіў! Але ж я песень не пішу! Я памёр! Ідзіце да Зарыцкага. Ён напіша!» Зноў недзе з паўгадзіны пілі гарбату і слухалі расповеды Ігара Міхайлавіча пра былыя часы, фатаграфаваліся. Памаленьку дабраліся да раяля. Хвілін дзесяць слухалі песні, а потым Лучанок тут жа пры нас падабраў музыку да будучага гімна. Просім, каб запісаў ноты. А ён: «Я песень не пішу! Я тут не жыву! Я памёр!» Яшчэ прайшло паўгадзіны, калі Ігар Міхайлавіч дазволіў нам пакінуць яго разам з маім тэкстам. Не паспеў я прыхаць дахагаты, як Юрый Іваноў патэлефанавалі і паведаміў, што Лучанок напісаў музыку і хоча са мной сустрэцца ў Саюзе кампазітараў. Я прыхаў праз паўгадзіны. Ігар Міхайлавіч з'явіўся пазней. Павёў у кабінет. За ім зайшоў некалькі чалавек, што былі на працы ў Саюзе. Перад тым, як сесці за інструмент, Ігар Міхайлавіч сказаў: «Зрабіў! Але апошні раз!», і кінуў шапку аб падлогу. Дастаў з папкі ноты і, насварыўшыся на прысутных, сыграў гімн работнікаў культуры Рэспублікі Беларусь...

З таго дня праляцела дзевяць гадоў, а здаецца, што нядаўна ствараўся гімн, які гучыць і будзе гучаць са сцэн Дамоў культуры нашай краіны, бо яго напісаў вялікі кампазітар.

Віктар ШНІП

ПРА ТВОРЧАЕ ШЧАСЦЕ

Івану Мележу вельмі спадабалася песня Ігара Лучанка на верш Янкі Купалы «Спадчына». Пісьменнік і кампазітар жылі ў адным доме, які знаходзіцца, дарэчы, на вуліцы Янкі Купалы. І вось, як толькі «Спадчына» прагучала, аўтар «Людзей на балодзе», убачыўшы кампазітара ў сваім двары, сказаў: «Дарагі сусед! З паэзіі Янкі Купалы пачалося Ваша сапраўднае творчае шчасце! Пішыце свае песні найбольш на вершы беларускіх паэтаў!» Расказваючы мне пра гэта гаворку з Іванам Мележам, Ігар Лучанок міжволі ўсклікнуў: «Ах, як ён хораша сказаў пра маё сапраўднае творчае шчасце!»

Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК

ПРА СПАГАДЛІВАГА КАЛЕГУ

Галіна Гарэлава, кампазітар, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі, прафесар:

— З Лучанком мы пазнаёміліся ў 1967 годзе. Я вучылася ў музычным вучылішчы і пісала курсавую працу па яго творчасці. Ён быў на піку папулярнасці, хоць напісаў яшчэ толькі чатыры песні. Акрамя гэтага, ён быў аўтарам некалькіх вельмі цікавых акадэмічных твораў: скерца для цымбалаў, кантаты «Курган» на вершы Янкі Купалы, чатырох прэлюдыяў у серыйнай тэхніцы. Пазней ён казаў пра тое, што пасля таго, як папрацаваў у серыйнай тэхніцы, песні пісаць стала прасцей.

Лучанок належаў да бліскучага пакалення кампазітараў: Вагнер, Картэс, Смольскі, Мідзвіні. Гэта быў чалавек з унікальнай творчай інтуіцыяй. У асобе Ігара Міхайлавіча мы развіталіся з цэлым пакаленнем. Ён запомніўся тым, што ўвесь час камусьці дапамагаў, за кагосьці клапаціўся. У 86 годзе я перанесла цяжкае запаленне лёгкіх. Ігар Міхайлавіч, даведаўшыся пра хваробу, выбіў для мяне пуцёчку ў санаторый у Крыму. Прычым я пра гэта не прасіла, гэта была яго ініцыятыва. Ён быў надзвычай добры чалавек.

Радаслава Аладава, кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт кафедры гісторыі музыкі і музычнай беларусіцы БДАМ:

— Калі я ўспамінаю Лучанка, мне прыходзіць у галаву адна гераічная гісторыя. Ігар Міхайлавіч быў чалавекам унікальнай дабрывы, заўсёды стараўся дапамагчы. У кансерваторыі працавала музыказнаўца з гучным імем, бліскучы навуковец, якую ведалі і шанавалі ва ўсім Саюзе, — Лідзія Саулаўна Мухарынская. Яна мела патрэбу ў тэрміновай аперацыі на сэрцы, неабходна было ўжывіць кардыястмулятар. Але гаворка ішла пра непад'ёмную суму грошай, якую мы сабраць не змаглі б. Пасля доўгіх разважанняў вырашылі звярнуцца па дапамогу да Ігара Міхайлавіча. Высветлілася, што ён хворы і ляжыць у шпіталі. Але, пачуўшы пра праблему, тут жа, наўпрост у бальнічным халаце, паехаў да галоў-доктара кардыялогіі і за пару хвілін гэтае пытанне вырашыў, дамовіўся аб правядзенні аперацыі бясплатна. І такім чынам здзейсніў сапраўды гераічны ўчынак і выратаваў жыццё нашага любімага Настаўніка.

Уладзімір Дарохін, кампазітар, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь, дацэнт:

— Ігар Міхайлавіч — чалавек, які ў пэўнай ступені вызначыў мой жыццёвы шлях. У канцы 60-х гг., вярнуўшыся ў Мінск пасля стажыроўкі ў Ленінградскай кансерваторыі, Ігар Міхайлавіч узначаліў кампазітарскі гурток у нашым ліцэі. І стаў маім першым настаўнікам у галіне прафесійнай кампазіцыі. Ён быў малады, гарачы, з захапленнем успамінаў ленінградскіх педагогаў і папросту запаліў мяне энтузіязмам і ідэямі сучаснай музыкі, прывезенымі з паўночнай сталіцы. Мой лёс быў вырашаны: паехаў вучыцца ў Ленінград. Не ведаю, наколькі б я адбыўся ў прафесіі, калі б ён у свой час не падштурхнуў мяне да гэтага кроку.

Пазней я доўга працаваў у Саюзе кампазітараў БССР пад яго кіраўніцтвам і ніколі не пераставаў дзівіцца кіпучай энергіі Ігара Міхайлавіча, дзіўнай таварыскасці і ўменню вырашаць творчыя і вытворчыя праблемы, якія часам здаваліся практычна невырашальнымі. Пра гэтую яго здольнасць ведалі ўсе. Ён быў апошняй інстанцыяй, да якой з надзеяй звярталіся музыкі, калі траплялі ў складанае становішча. І ён дапамагаў усім, ніколі не адмаўляў, бо быў дзіўна спагадлівым і чулным чалавекам.

Запісала Любоў СЫЦЬКО

Сілуэты Спадчыны

Аўтарскі праект
Уладзіміра Цвіркі

УЛА

Царква ў гонар Святой Тройцы

Вёска Ула ў Бешанковіцкім раёне — месца выдатнае. Куды ні кінеш позірк — бачна вёрст на дваццаць. Як не выкарыстаць зручныя асаблівасці ландшафту ды не стаць тут сценамі высокімі, вежамі агляднымі, каб трымаць пад вачыма пільнымі ўсіх, хто плыве па рэках ды едзе па навакольных мясцінах, каб абараніць тутэйшых жыхароў і гаспадароў замка.

Што і казаць, прадбачлівымі і таленавітымі былі нашы продкі. Менавіта тут, дзе паўнаводная і суднаходная Дзвіна прымае ў свае берагі воды ракі-суседкі Улы, якая ў сваю чаргу таксама мае даволі доўгі суднаходны шлях, было вырашана ставіць драўляны замак. Загад такі выйшаў у 1563 годзе ад вялікага князя літоўскага Жыгімонта III Аўгуста.

Але ж такая прывабная мясціна цешыла вока і ўладару Масковіі — цару Івану IV (Жахліваму). Яго войскі захапілі паселішча, знішчылі распачатую будоўлю ды самі пачалі ўзводзіць новую драўляную цытадэль. Прыкладна праз пяць гадоў Улу вызвалі войскі літоўскага князя Рамана Сангушкі. Пашкоджаны пры ваенных дзеяннях драўляны абаронца быў адноўлены. І паселішча разраслося новымі жылымі і гаспадарчымі будынкамі настолькі, што ў 1577 годзе мястэчка Ула атрымала з рук Стэфана Баторыя ўласны герб і Магдэбургскае права.

Не абышла Улу і страшэнная трынаццацігадовая вайна (1654—1667), якую потым польскі пісьменнік Генрык Сянкевіч назваў «крывавым патопам». У гэтай вайне загінуў кожны другі жыхар Рэчы Паспалітай і ВКЛ.

Дарэчы, калі мы завяжаем на Віцебшчыну, то згадаем пра яшчэ адну значную падзею, якая адбылася на берагах Улы ў 1564-м, — бітву, якую і сучаснікі, і нашчадкі будуць называць бітвай Чашніцкай. Васьмітысячнае войска вялікага гетмана літоўскага

Мікалая Радзівіла Рудога атрымала бліскучую перамогу над 24-тысячным войскам маскоўскага князя Шуйскага, амаль палова ваяроў якога загінула, а многія военачальнікі трапілі ў палон.

Падчас вайны 1654—1667 гадоў драўляны замак быў знішчаны цалкам і болей не аднаўляўся. Затое ў празрыстых вірах Дзвіны праз некаторы час стаў адлюстроўвацца дамініканскі касцёл з жылымі будынкамі кляштара, які быў закрыты пасля паўстання 1832 года, а пасля 1864 года канчаткова разбураны. Але потым на тым самым месцы, у нечым легендарным для Улы, пачаў уздымаць цагляныя сцены новы касцёл Найсвяцейшай Тройцы. Пашанцавала, што першапачатковы выгляд храма захаваўся ў малюнках Напалеона Орды, які прыкладна ў 70-я гады XIX стагоддзя наведаў Улу. Сёння перада мной стаіць касцёл, праўда, без узнёслых вежаў, але яго дзверы шырока расчыненыя для вернікаў.

Крочу да другой святыні былога мястэчка — праваслаўнай. Гэтую цагляную царкву ў рэтраспектыўна-рускім стылі ўзвялі ў 1896 годзе, бадай, у самым цэнтры сённяшняга вёскі. Храм асвечаны ў гонар Святой Тройцы. Ён высока ўздымае вытанчаны купалы і вежу-званіцу, і здалёк здаецца, што нізкія аблогі вось-вось зачэпяцца за іх, парвуць свае паветраныя сукенкі і пачнуць сцякаць па сценах царквы цёплым празрыстым дажджом. Калі я ішоў да сцен святыні, храм здаваўся аблітым лакам і блішчэў у рэдкіх сонечных промнях, што надавала яму яшчэ больш урачыстасці і ўзнёсласці.

Не згубіце магчымасць павітацца з магутнай воднай артэрыяй Віцебшчыны — Дзвіной, якая прытуліла на сваіх берагах такія цікавыя ў гістарычным і архітэктурным плане гарады, як Друя, Дзісна, Полацк, Віцебск. Не абыдзіце і сціплую раку Улу. Бо дзякуючы гэтым рэкам, месцу, дзе яны аб'ядналі сваю моц, узнікла старажытнае паселішча, якое на працягу доўгага жыцця зазнала і росквіт, і заняпад. Але наперакор ліхалеццю і сёння стаіць тут, беражэ мінулае і з надзеяй углядаецца ў будучае.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная
калегія:
Таяцяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53
аддзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друк
22.11.2018 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1259

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 4146
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца,
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацыі.